

Yayın Geliş Tarihi: 23.09.2016
Yayına Kabul Tarihi: 17.04.2018
Online Yayın Tarihi: 05.06.2018
<http://dx.doi.org/10.16953/deusosbil.282430>

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Cilt: 20, Sayı: 1, Yıl: 2018, Sayfa: 11-44
ISSN: 1302-3284 E-ISSN: 1308-0911

Araştırma Makalesi

“ANKARA ÇEVRESİ”NİN “ÖTEKİLEŞTİRİLME” SÜRECİ VE DİL-TARİH TASFİYESİ’NİN İDEOLOJİK-DÜŞÜNSEL ARKA PLANI

Mithat Kadri VURAL*

Öz

İkinci Dünya Savaşı yıllarında eğitimlerini Amerika Birleşik Devletleri ve Almanya’da yapmış olan Pertev Naili Boratav, Niyazi Berkes, Behice Boran, Muzaffer Şerif Başoğlu ve Mediha Berkes 1940’lı yılların başında Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi’nde yeni bir akademik çevre meydana getirdi. “Yurt ve Dünya” ile “Adımlar” dergileri Ankara’da oluşturulan bu akademik çevre tarafından çıkarıldı. Türkiye’de içinde aydınlardan yazarlara, askeri-sivil bürokratlardan siyasetçilere kadar geniş bir kesim tarafından Hitler ve Nazi Almanya’sına sempati beslenen bir iklimde; ırkçılık, faşizm ve Almanya karşıtlığını açıkça ortaya koyan, evrensel değerleri, barışı, eşitliği ve bilimi savunan Ankara çevresi, Türkçü-Turancı unsurlar tarafından hedef haline getirilerek “solcu ve komünist” olmakla suçlandı. Sonuçta Dil-Tarih tasfiyesiyle, hocalar önce üniversiteden sonra da ülkeden uzaklaştırıldı.

Türkiye’de bu konuda yapılan çalışmalar genellikle Dil-Tarih tasfiyesi üzerine yoğunlaşmış, tasfiyeye yol açan süreç gözden kaçırılmıştır. Bu çalışma Dil-Tarih tasfiyesinin başlangıcını, Yurt ve Dünya dergisinin yayın hayatına başlaması olarak gören bir yaklaşımdan hareketle, Türkçü-Turancı yayın organları ile “Ankara çevresi” arasındaki siyasi ve ideolojik tartışmalara odaklanmıştır. Böylece bir yandan savaş yıllarında “sağ-sol” kavramlarını düşünsel yoldan tarif etmeyi diğer yandan ise Ankara çevresinin “sol ve komünist” olarak etiketlenmesinin nedenlerini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ankara Çevresi, Dil-Tarih Tasfiyesi, Türkçülük, Turancılık, İkinci Dünya Savaşı.

THE “MARGINALIZATION” PROCESS OF THE “ANKARA ENVIRONMENT” AND IDEOLOGICAL-INTELLECTUAL BACKGROUND OF THE DISSOLUTION OF THE FACULTY OF LANGUAGES, HISTORY AND GEOGRAPHY

Absract

Having completed their education in the United States and Germany during the Second World War, Pertev Naili Boratav, Niyazi Berkes, Behice Boran, Muzaffer Şerif Başoğlu ve Mediha Berkes created a new academic environment in the Faculty of

*Dr. Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, mithat.vural@deu.edu.tr

Languages, History and Geography at the beginning of early 1940's. Journals such as "Yurt ve Dünya" and "Adımlar" was issued by this academic environment. In the political atmosphere which many intellectuals, writers, military-civilian bureaucrats and politicians were sympathized with Hitler and Nazi Germany, the "Ankara environment" defending equality, peace, universal values and science, standing against racism, and strongly opposing against fascism and Germany were targeted and accused as being leftists and communists by Pan-Turkists and Pan-Turanists. Eventually with the dissolution of the Faculty of Languages History and Geography, these professors were removed first from the university and then the country.

Studies dealing with this issue in Turkey, mostly focus on the dissolution of the Faculty of Languages History and Geography but the process leading to this was overlooked. This study focuses on the political and ideological debates between the Turkist-Turanian organs and the "Ankara environment", by accepting the beginning of the publishing "Yurt ve Dünya" as the beginning of the dissolution of Languages, History and Geography. Thus, this work, on the one hand, aims to describe the concepts of "left-right" intellectually, and to explain the reasons of why this academic environment was labeled as "leftist and communist" on the other.

Keywords: Ankara Environment, The Dissolution of Faculty of Languages History and Geography, Pan-Turkism, Pan-Turanizm, Second World War.

GİRİŞ

Ankara çevresinin politik duruşunun; "sol", "sosyalist", "Marksist", "komünist", "ilerici", "Kemalist" gibi siyasal kavramlardan hangisi ya da hangileri ile tarif edileceği başlı başına bir tartışma konusudur. Bir diğer sorunsal ise *Yurt ve Dünya* ile *Adımlar* dergilerinin Türkiye Komünist Partisi'nin (TKP) teşviki veya denetiminde yayımlanıp yayımlanmadığıdır. Nitekim 1947 yılında İçişleri Bakanı Şükrü Sökmensüer Meclis kürsüsünden Dil-Tarih hocalarını "komünist" ilan etmiş, *Yurt ve Dünya* ile *Adımlar* dergilerini ise TKP'nin kontrolündeki yayın organları olarak göstermiştir. Öte yandan Muzaffer Şerif'in 1944 yılında gerçekleştirilen TKP'ye yönelik tevkifat sırasında bir süre tutuklu kalması, parti üyesi olduğu izlenimini doğurmuştur. Bu iki derginin anti-faşist ve ırkçılık karşıtı bir yayın çizgisi izlemeleri aynı dönemde TKP'nin de benzer bir siyaset benimsemesi, her iki grup arasında örgütsel bir ilişkinin varlığına kanıt olarak sunulmuştur. Dolayısıyla İkinci Dünya Savaşı yıllarında Ankara çevresi ve bu çevrenin çıkardığı *Yurt ve Dünya* ile *Adımlar* dergilerinin yayın politikası; bir yandan savaş dolayısıyla Türkiye'nin içine girdiği siyasal iklim, diğer yandan da TKP'nin ortaya koyduğu siyasal tavır ışığında değerlendirilmelidir.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında TKP'nin siyasetini belirleyen en önemli unsur 1935'de Komintern'in aldığı "Separat/Desantralizasyon" kararları olmuştur. (Türkali, 2000: 48-54). TKP Genel Sekreteri Şefik Hüsnü bir mektupla Georgi Dimitriof'a başvurup yeni kararlar ışığında TKP'nin durumunun belirlenmesi için bir toplantı isteğinde bulunur. İstek kabul edildikten sonra süreç 14 Şubat 1937'de Komintern'in de onayladığı ve yeni dönemde TKP'nin izleyeceği siyasetin

belirlenmesi ile son bulur. Açıkça belirtmek gerekirse, 1933'te Almanya'da Hitler'in iktidara gelmesinin ardından savaş ihtimalinin baş göstermesi üzerine; Komintern tedbir olarak Polonya, Türkiye gibi komşu ülkelerde Sovyetler Birliği ile sürtüşmeyi önlemek için bu çerçevede aldığı kararlarla söz konusu ülkelerdeki komünist partileri kapanma durumuna getirmiştir (İleri, 2003: 11). Türkiye'deki son derece kısıtlı olan sosyalist kadroları dağınkılığa iten bu kararlar doğrultusunda TKP, gizli örgütlerini en aza indirecek, faşizm tehlikesine karşı hükümetle işbirliği yapacak, iktidardaki Cumhuriyet Halk Partisi'ne (CHP) sızarak, onun içindeki “ilerici” unsurlarla birlikte hareket edecekti. Başka bir deyişle Türkiye'nin resmi dış politikası Sovyetler Birliği ile yakın ilişkiler üzerine kurulduğu için, şimdi işçi hakları gibi konularda bu hükümeti zorlamanın sırası değildi. Komünistler, Sovyet çıkarlarını savunmak için legale çıkmalı, CHP gibi siyasal örgütlere girmeli, yasal basında yer almalıydı (Tunçay, 1992: 126). Söz konusu kararların bir amacı da Türkiye-Almanya yakınlaşmasına karşı faşizm karşıtı bir kamuoyu oluşturmaktı. Özellikle yayın yoluyla faşizm tehlikesine dikkat çekilmeli, Türkiye'deki Alman yanlısı unsurlara karşı anti-faşist tonda mücadele edilmeliydi. Ancak savaşın başında Almanya ile Sovyetler Birliği'nin saldırmazlık paktı imzalaması TKP kadroları açısından son derece sarsıcı olmuş, kısıtlı kadro ve imkânlarla zaten dağınkı ve etkisiz kalan sosyalist hareket, Sovyet-Alman anlaşmasının şaşkınlığıyla anti-faşist bir siyasal tavır geliştirmekte de gecikmiştir.

1941 yılı içinde Almanya'nın, Sovyetler Birliği'ne saldırması üzerine birtakım kıpırdanmalar olsa da, 1943 yılına kadarki süreç Türk solu için son derece “etkisiz” bir dönem olarak anılmaktadır. Diğer yandan savaştaki Alman üstünlüğünün de etkisiyle Türkçülük ve Turancılığın ideolojik olarak güçlenmesi ve aynı zamanda hükümetin Almanya ile ilişkileri gözeterek iç politikadaki faaliyetleri sıkı kontrol altına alması, sol ve sola yakın siyasal unsurları neredeyse nefes alamaz hale getirmiştir. 1943'e gelindiğinde Alman ordularının savaşı kaybedeceğinin anlaşılması, Türk dış siyasetinin değişmesi gerektiğini de ortaya koyacaktır. Bu değişimden yararlanmaya çalışan TKP, örgütünü tekrar işler hale getirir. Parti, İstanbul ve Ankara'da örgütlenip aktif olarak çalışmaya başlar. Öncelikle legal yayın komitesi oluşturularak, yayın faaliyetine girilip Almanya'nın desteğiyle geliştiği düşünülen Türkçü-Turancı unsurları teşhir etme yoluna gidilir. Kamuoyunda tartışmalara yol açan *En Büyük Tehlike* broşürü bu ortamda yayımlanır. Öte yandan TKP kadrolarının aktif hale gelmesi üzerine hükümet 1944 yılı başında tevkifatlara başlayarak parti örgütlerine mensup olanları tutuklar. Yapılan soruşturma sonrasında gizli çalışan parti örgütü tam anlamıyla olmasa bile büyük ölçüde ortaya çıkarılır. 1945 yılından itibaren ise partinin geri kalan unsurları, dünya ölçeğinde değişen dengelerin etkisiyle demokrasi mücadelesine yönelip, legale çıkmaya çalışır. Bu doğrultuda TKP, CHP'ye karşı bir muhalefet örgütleyip bu işin merkezinde yer almak için çaba gösterir. Hatta bu konuda CHP dışındaki bütün siyasi aktörlerle ittifak arayışına girilir. Geniş tabanlı demokratik bir cephe oluşturma çabaları, Türk-Sovyet ilişkilerindeki gerginlik ve

hükümetin solcuların aktif olacağı bir muhalefete izin vermemesi üzerine başarısızlıkla sonuçlanır.

“ANKARA ÇEVRESİ”NİN POLİTİK KİMLİĞİ ÜZERİNE YAPILAN DEĞERLENDİRMELER

Şefik Hüsnü’ye atfedilen “Ankara’da çıkan Marksist iki ciddi mecmuaya muntazam rehberlik ettik” ifadeleri, *Yurt ve Dünya* ile *Adımlar* dergilerinin TKP’nin kontrolünde çıkarıldığı, Dil-Tarih hocalarının TKP’li olduğu algısını oluştursa da bu durumun ciddi olarak gözden geçirilmesi gerekmektedir (Sayılğan, 1976: 263). Şefik Hüsnü’nün raporunda sözü edilen dergilerin, *Yurt ve Dünya* ile *Adımlar* olduğu ilk defa açık bir şekilde 1947’de İçişleri Bakanı Şükrü Sökmensüer tarafından Meclis kürsüsünden ilan edilmiştir. CHP’li bakanın doğrudan Dil-Tarih hocalarını “komünist” olarak hedef göstermesi üniversiteden tasfiye edilmelerini hızlandıracaktır. Öte yandan 1946 komünist tahkikatı yürüten savcı Kazım Alöç, her ne kadar *Yurt ve Dünya*’nın komünist partisi kontrolü altında neşriyat yaptığını tespit ettiklerini söylese de Şefik Hüsnü’nün söz konusu ifadeleri dışında ortaya herhangi bir kanıt koyamamıştır (İleri, 2006: 140). Dönemin önemli sosyalistlerinden olan ve TKP içinde aktif olarak yer alan Mihri Belli Ankara çevresinin TKP ile temas halinde olduğunu, hatta *Yurt ve Dünya* ile *Adımlar*’ı çıkarma kararının TKP yönetimi tarafından alındığını iddia etmektedir. Ayrıca Mihri Belli’ye göre, Muzaffer Şerif ve Behice Boran, TKP ile ilişkiler konusunda daha yürekli görünmektedir (Belli, 2000: 203-204)¹. Ancak bütün bunlara karşılık *Yurt ve Dünya* dergisinin kurucularından Pertev Naili Boratav kendisiyle yapılan bir söyleşide “Komünist hareketiyle... Şefik Hüsnü ile bir ilişkiniz olmuş muydu?” sorusu üzerine şu cevabı verir: “Hiç, hiç. Ben, Niyazi ve Behice de şahsen tanışmış değiliz”. Kendisine Şefik Hüsnü’nün yukarıdaki ifadeleri hatırlatılınca “Belki faaliyetlerine renk vermek, kendi propagandası için, yahud da bizim neşriyatımızı bir bakıma partisi için faydalı görmüştür de onun için öyle ifade etmiştir” diye karşılık verir (Çetik, 1998: 210). Ayrıca benzer soru Adnan Cemgil ve Mediha Berkes’e de sorulmuş ve iddia edildiği gibi böyle bir siyasi bağlantının olmadığı yönünde cevap alınmıştır (Gevrek, 1994: 80).

Açıkça belirtmek gerekirse; dönemin tanık ifadelerinden hareketle; *Yurt ve Dünya*’cılarının Şefik Hüsnü ve partinin diğer önemli isimleri ile irtibat konusunda

¹ Mihri Belli Ankara çevresi içinde iki ayrı grubun oluştuğunu, ayrılığın kişisel geçimsizlikten kaynaklandığını belirtmiş, hatta bu geçimsizliğin boyutlarının artması üzerine, Şefik Hüsnü ve Reşat Fuat’ın bu sorunu çözme görevini kendisine verdiğini yazmıştır. Belirttiğine göre her iki grubu Ankara’da toplayıp barıştırmaya çalışır. Küsleri barıştırma görevini yerine getiren Belli, her iki grubun ahenk içinde çalışması ve iki derginin birbirini tamamlaması şeklinde öneride bulunmuş ve teklifi kabul görmüştür. Mihri Belli teklifinin kabul edilmesini, örgütün Dil-Tarih hocaları üzerindeki baskısının etkili olmasına bağlar (Belli, 2000: 203-204).

ortak bir tavır benimsediklerini söylemek son derece güçtür. Bu noktada göz ardı edilmemesi gereken bir husus da Behice Boran ile Muzaffer Şerif'in parti ve parti çevresine daha yakın durduğudur. Bunlara karşılık Niyazi Berkes ise daha uzak davranıp araya mesafe koymayı tercih etmiştir. Vedat Türkali; Behice Boran'ın ABD'den geldikten sonra kendi gibi parti ile temas konusunda sıkıntı yaşadığını belirttikten sonra; Şerif ve Boran'ın daha Marksist militan tavır içinde, “inanmış komünistler” olduklarını ve parti örgütü ile daha yakın ilişkiye girdiklerini de ifade eder (Türkali, 2001: 74-76). Gökhan Atılğan, Behice Boran'ın Nail Çakırhan tarafından merkez komite üyesi Zeki Baştımar ile tanıştırıldığını, TKP'ye üye olan Boran'ın 1945'te TKP tarafından yönlendirilen Türkiye Gençler Derneği'nin sorumlusu olduğunu dile getirir (Atılğan, 2008: 441). Behice Boran ise Uğur Mumcu'ya parti üyesi olmadığını ancak Zeki Baştımar ile tanıştıklarını ve aralarında fikir birliği olduğunu söylemiştir (Mumcu, 1993a: 29).

Dönemin siyasal atmosferi içinde Ankara çevresinin politik olarak işgal ettiği yer de tartışma konusudur. Bu konuda yapılan değerlendirmeler hem fikir verici hem de kafa karıştırıcı niteliktedir. Derginin ve dergiyi çıkaranların siyasal duruşu konusunda Adnan Cemgil; “*Solduk, ama tam anlamıyla Marksist bir dergi değildik*” diyecektir. Mediha Berkes ise, “*Yurt ve Dünya solcu bir dergiydi. Fakat komünist değildik*” dedikten sonra “*gerçi Marksist olduğumuzu da beyan edemedik. Çünkü çok fazla baskı vardı. Sosyalizme, sola, ileriye açık, Atatürkçü idik*” sözleriyle neredeyse bu konudaki “kafa karışıklığının” boyutlarını ortaya koymaktadır. (Gevrek, 1994: 69-70). Pertev Naili Boratav ise “*Biraz Atatürkçü, biraz sosyalist*” olduklarını ifade etmiştir (Çetik, 1998: 201). Behice Boran'ın verdiği bilgilere göre Dil-Tarih'te ve dergi çevresinde kimse diğerine “Marksist misin?” diye sormamıştır. Ayrıca Boran, dergilerde çıkan yazıların Marksist açıdan itiraz edilecek yazılar olmadığını da vurguladıktan sonra, ele aldığı konulara özellikle Marksist açıdan bakmaya çalıştığını da ilave eder. Dikkat çeken ise Boran'ın, *Yurt ve Dünya* ile *Adımlar* da çıkan yazılarını bir daha okumadığını belirtmesi ve “*şimdi ne derim onlar hakkında, pek bilemem*” demesidir (Mumcu, 1993a: 35-39). Sabiha Sertel ise anılarında *Yurt ve Dünya*'yı çıkaranları “*tahsil görmüş sosyalist*” eğilimli gençler olarak tanımlamaktadır (Sertel, 1982: 230). Zekeriya Sertel de Ankara çevresi için “ilerici gençler” tabirini kullandıktan sonra ilginç bir tespitle “*Politikayla uğraşmaz, etliye, sütlüye karışmaz, bilgin kimseler...*” olduklarını ileri sürmektedir (Sertel, 2000: 210). Burada politikadan kastedilenin partili siyaset olduğu söylenebilir. TKP'nin önemli isimlerinden olan Mihri Belli'nin değerlendirmeleri de Zekeriya Sertel'in tespitini destekler niteliktedir: “*Berkes'in çevresiyle tanıştım. Adnan Cemgil, Muzaffer Şerif, Behice Boran, Rasih Güran, Pertev Boratav ve diğerleri bende olumlu izlenim bıraktılar. O yılların Türkiye'sinde çağımızın devrimci düşüncesini benimseme kavrayışı ve*

yürekliğini gösterebilen bu aydınlara insan yakınlık duymadan edemezdi. Daha çok araştırma ve yayın alanında bir şeyler yapma özlemindeydiler. İyidiler, hoştular; ama benim aradıklarım bunlar değildi” (Belli, 2000: 196). Bütün bunlardan ortaya çıkan sonuç Ankara çevresini oluşturanların kendi siyasal duruşlarını tarif ederken üzerinde uzlaştıkları herhangi bir ortak kimlik olmadığıdır. Nitekim bu topluluğu tek bir dar politik kimlik üzerinden tarif etmek yerinde olmayacaktır. Faşizm, ırkçılık, kapitalizm, Nazizm eleştirileri ve savaş karşıtlığı birçok ismi Ankara çevresinde buluşturmuştur. Ayrıca altı çizilmesi gereken diğer bir diğer nokta ise bu durumun TKP ile ilişkilerinden daha ziyade bilimsel formasyonlarının gereği olarak ortaya çıktığıdır.

Diğer yandan Behice Boran’ın Uğur Mumcu ile yaptığı röportajda sosyalist geçmişini anlatırken 40’lı yıllara fazla değinmemesi düşündürücüdür. Sanki *Yurt ve Dünya* ile *Adımlar* etrafındaki faaliyetlerini “sosyalist mücadele” içinde görmemektedir. Aynı durum farklı boyutlarıyla Niyazi Berkes için de geçerlidir. Berkes, kırklı yılları aktardığı anılarında politik tavrını herhangi bir siyasal kimlikle tarif etmekten neredeyse kaçınmaktadır. Dolayısıyla kendilerini çok da “komünist”, “Marksist” veya “sosyalist” olarak tanımlamadıkları ortadadır. Her ne kadar siyasi duruşları ve yazdıkları TKP’nin izlediği politika ile özdeşlik gösterse de söz konusu kişilerin TKP doğrultusunda örgütlü bir mücadele içinde olduklarını da söylemek son derece zordur. Yaptıkları şeyin yurtdışında aldıkları eğitim sonucu olarak kırklı yıllarda etkili olan “ırkçı”, “Türkçü-Turancı”, “Anadolucu” ve “Alman yanlısı” kişi ve düşüncelerle sosyal bilimler çerçevesinde, bilimsel niteliği ağır basan bir mücadele olduğu ortadadır. Dolayısıyla ortaya koydukları bu yaklaşım, egemen düşünsel iklime aykırı bir noktaya düşmekte ve “muhalif” kimlikleri tam da bu nokta da belirlemektedir. Bu bile Ankara çevresinin “komünist” ve “Sovyet taraftarı” olarak nitelendirilmeleri için yeterli görülmüştür.

İrkçılık ve Turancılık düşüncesine karşı bilimsel bir mücadeleye girişen Ankara çevresinde Kurtuluş Kayalı’ya göre, siyasal boyutu da olan muhalif bir tutum söz konusudur. Aslında bu muhalif tutum hükümete ve resmi ideolojiye karşı değil ırkçı, Anadolucu, Türkçü ve Turancı unsurlara karşıdır. Dolayısıyla Kurtuluş Kayalı, resmi ideoloji konusunda destekleyici bir tutum takındıkları, özellikle milliyetçilik konusundaki fikir münakaşalarında Türkçü-Turancıları “Atatürk milliyetçiliğine” aykırı davranmakla suçladıkları, “gerçek milliyetçiliği” kendi düşüncelerinin yansıttığını belirtmelerinden dolayı dört bilim adamının muhalif tutumunu çok “abartmamak” gerektiği fikrindedir (Kayalı, 2001: 113). Açıkçası, Ankara çevresine yönelik tepkiler, Türkçü-Turancı ve Anadolucu fikirlere yönelik eleştirilerin dile getirilmesiyle başlamıştır. Ankara çevresi bu tür düşünceleri reddettiği için “sol”, “solcu” “Marksist”, “komünist” olarak gösterilmiştir. Nitekim Dil-Tarih hocalarında Baskın Oran’ın da belirttiği gibi sosyalizm anlayışı ve görüşü bulmak zordur. (Oran, 1969: 262). Benzer bir şekilde Mete Tunçay da Dil-Tarih hocalarının siyasi çizgilerini anti-kapitalist olarak niteler ve yaptıkları

çalışmaların Marksist çalışmalar olmadığını ifade eder. Ancak bütün bunlara karşın Ankara çevresini oluşturanların devlet memuru oldukları ve dolayısıyla politik yayın çıkarmalarının yasak olduğu gözden uzak tutulmamalıdır. Öte yandan Boran'ın öne sürdüğü gibi her yazıda açıkça ve zımnın bir ideolojik açı, dolayısıyla da en geniş anlamıyla politika vardır (Mumcu, 1993a: 34). Savaş yıllarında “sol düşüncenin” kendi siyasi pozisyonunu “ilericilik-gericilik” üzerinden oluşturduğu da gözden uzak tutulmamalıdır. Niyazi Berkes'e göre; “Zamanımız, iki görüşün çarpıştığı bir devirdir. Var olan bir düzenin değişmesi, yerini başka bir düzenin almasının kaçınılmaz olduğunu kabul eden ilerilik görüşü ve onun her ne pahasına olursa olsun tutulmasını isteyen gerilik görüşü”dür (Berkes 1944: 90). Dolayısıyla “ileriye” götüren her düşünce, felsefe ve ideoloji savunulması gereken değerlerdir. Buna göre Marksizm de daha ileriye ulaşmada yardımcı bir teorik araçtır (Çetik, 2007: 41). Komünizmle olan ilişki ancak bu açıdan kurulabilmektedir. Hatta Kemalizm konusunda da olumlu bir tavır takınmaları da “ilericiliğin” bir sonucudur.

Önemli bir husus da; Ernst Hirsch'e referansla söylersek Türkiye'de sosyolojinin komünizmle eşanlamlı olarak kullanıldığını bir dönemde *Yurt ve Dünya* ile *Adımlar* dergilerinin; ırkçılık, Köycülük, Turancılık gibi tartışma konularında evrensel bilim anlayışından hareketle sosyal bilim alanında yeni yaklaşımları savunmalarıdır. Bu durum Türk sosyoloji geleneği açısından ise Kurtuluş Kayalı'nın da vurguladığı gibi “Türkiye’de 1940'lara kadar “Ankara çevresi” dışında bilimde evrenselliğin altı böylesine ısrarla çizilmemiş ve uluslararası düzeyde akademik çalışma yapma heyecanı duyulmamıştır” (Kayalı, 2001: 158). Bu gelenek açısından bir başka nokta ise; Ziya Gökalp'in etkisiyle Türkiye’de tarih ve sosyoloji başta olmak üzere sosyal bilim alanlarında etkin olan Durkheim sosyolojisine karşı Boran ve Şerif'in eleştirel bir tutum içinde bulunmalarıdır (Kayalı, 2001: 162).

Bu isimlerin evrensel bilim anlayışı konusundaki duyarlılığı; bir yandan ülke gerçekliğini anlama çabasına diğer yandan da ülkenin ve dünyanın yaşadığı siyasal, ekonomik ve toplumsal sorunlarla ilgili düşünceler belirtmelerine ve çeşitli araştırmalar yapmalarına neden olmuştur. Başka bir deyişle yaptıkları çalışmalarla sosyal bilim alanında yeni açılımlar yaratıp evrensel bilim anlayışını ülkede hâkim kılmak için çabalamışlar ve özellikle de Behice Boran ve Niyazi Berkes, ortaya koyduklarıyla 1960 sonrası sosyoloji çalışmalarını derinden etkilemişlerdir (Kayalı, 2001: 161). Muzaffer Şerif için; “İlim beynelmileldir, ne kadar ilerlemiş olursa olsun, şu veya bu milletin imtiyazlı malı değildir. İlim, hakiki ilim ve araştırma ile alakası olmayan bazı zevatın zannettikleri gibi hayatla ilgisi olmayan, fonksiyonu yalnız birkaç kişiye parlak söz söyletmek, mevki temin etmek olan bir lüks değildir. İlim yaşamak ve daha iyi yaşamak ihtiyacından doğmuştur” (Başoğlu, 1943a: 180). Nitekim “akıl” yerine duygular ve içgüdülerin harekete geçirilmeye çalışıldığı, hümanist fikirleri, barışı savunmanın zayıflık olarak algılandığı, devlete “inanmanın” ve “itaat etmenin” yüceltildiği, evrenselleşmenin “milli” olmanın önünde engel görüldüğü, “milli ilim” anlayışının etkili olduğu bir

dönemde bilimin evrensel niteliğinin savunulması aynı zamanda bir ayrılığın ve aykırılığın da işareti olmuştur. Aslında evrensel bir yaklaşımı savunmaları, doktoralarını 1930'lar Amerika'sında yapmalarıyla ilişkilidir. 1930'ların Amerika'sında; Almanlara karşı Sovyetler Birliği'ni desteklemek, ırkçılık karşıtlığı, kadın hakları gibi konular sol düşüncenin hareket alanını oluşturmuş ve bu durum aynı dönemde eğitimlerini ABD'de alan Dil-Tarih hocalarını da etkilemiştir. Mete Çetik, hem Şerif'in hem de Boran'ın Marksizm anlayışının 1930'larda eğitim amacıyla buldukları Amerika'daki Marksizm tartışmalarından etkilendiği kanısındadır (Çetik, 2007: 40-41). Bilindiği gibi Muzaffer Şerif, Behice Boran ve Niyazi Berkes ilk akademik çalışmalarını ABD'de, Pertev Naili Boratav ise Almanya'da yapmıştır. Yurt dışında çalışmalarda bulunmaları dört öğretim üyesinin de bilimin evrensel niteliği hakkındaki düşüncelerini daha bir net, daha bir açıklıkla ifade etmelerine sebep olmuştur (Kayalı, 2001: 157).

Öte yandan Kurtuluş Kayalı'ya göre "solcu hocalar meselesine" Hilmi Ziya Ülken'in dâhil edilmemesinin üzerinde düşünülmalıdır ve Dil-Tarih hocalarının Marksist kimlikleri Hilmi Ziya kadar net değildir². Çünkü Hilmi Ziya, Lenin'in eserlerinin, Marksizm'in en doğru yorumlarını içerdiğini altına imza atarak yayınlamıştır (Kayalı, 2001: 184). Ayrıca Hilmi Ziya Ülken, Kemalizm'e karşı eleştirel bir yaklaşım içindedir, her ne kadar teorik olarak Marksizm'e daha yakın dursa da 40'lı yıllar ırkçılık, Türkçülük ve milliyetçilik tartışmalarının siyasal gündemi belirlediği bir dönemdir. Dolayısıyla bu konularla ilgili eleştirel fikir ortaya koyanlar daha çok göze batmış, "solculuk" veya "komünistlik" bunlar üzerinden tarif edilmiştir. Dolayısıyla Ankara çevresinin "solcu ve komünist" olarak görülmesinin gerekçelerini Türkçü-Turancı yayın organlarıyla girdikleri polemiklerde aramak gerekmektedir.

"ANKARA ÇEVRESİ"İNİN "KÖY DAVASI"NA OLAN YAKLAŞIMI

Behice Boran haklı olarak Dil-Tarih olaylarının başlangıcını *Yurt ve Dünya*'nın yayın hayatına başlaması olarak gösterir (Mumcu, 1993: 33). Derginin çekirdek kadrosu Pertev Naili Boratav, Niyazi Berkes, Adnan Cemgil ve Mediha Berkes'ten oluşuyordu. Behice Boran'ın da bu gruba katılmasıyla *Yurt ve Dünya*, Sonkanun (Aralık) 1941'de yayın hayatına başladı. 37. sayısına kadar aylık çıkan dergi, 15 Sonkanun 1944 tarihli 38. sayısından itibaren on beş günde bir

² 1944 yılındaki İleri Gençlik Birliği davası sanıklarından ve TKP'ye üye olmakla suçlanan Mustafa Göksu, sosyalist olmasında Hilmi Ziya Ülken'in etkisini şu sözlerle belirtir: "Sosyalist düşünce ile ilk defa üniversite öğrenciliğimde karşılaştım. Felsefe bölümünde bize sosyoloji gayet geniş olarak okutulurdu. Toplum içi sürtüşmeler, devrim ve karşı devrim olguları incelenir, oradan sosyal sınıf kavramı ile karşılaşılırdı. Hatırladığım ilk etkin telkini, hocamız Hilmi Ziya Ülken'den aldım." Göksu'nun belirttiğine göre, sosyoloji derslerinin öğrenciler üzerinde etkisi büyük olmuştur, çünkü İleri Gençlik Birliği Davası sanıklarının birçoğu felsefe öğrencisidir (Akar, 1989: 74).

yayınlandı. Dergi 15 Mart 1944 tarihli 42. sayısıyla yayın hayatına veda etmek zorunda kaldı. Derginin sahibi ve neşriyat müdürü önceleri Behice Boran’dı, ancak 1942 yılının Kasım ayından itibaren Adnan Cemgil bu görevi üstlendi. Pertev Naili Boratav ise imtiyaz sahipliği görevini yürütmekteydi. *Adımlar* dergisi ise Muzaffer Şerif ve Behice Boran’ın *Yurt ve Dünya*’dan ayrılmasıyla kurulmuştur. Mayıs 1943’te ilk sayısı çıkan dergi aylık olarak Nisan 1944’e kadar düzenli olarak yayınlanmış, Nisan 1944’teki son sayısı ile yayın hayatına veda etmiştir. Dergideki yazar kadrosuna baktığımızda, Behice Boran, Muzaffer Şerif Başoğlu, Niyazi Ağırnaslı, Nermin Menemencioğlu, Bekir Sıtkı Kunt, Dr. Ziya Oykut, Halil Aytakin, Hilmi Ziya Ülken, Hüsnü Baki, Y. Nuri Zaimoğlu, Nabi Dinçer, Kemal Bilbaşar, Burhan Arpad, Hüsamettin Bozok, Zeki Baştımaz, Suat Taşer, Münir Belen, Sabahattin Ali, Yaşar Çöl, Orhan Kemal’in yazılarının yayımlandığını görülür.

Adımlar dergisinin, *Yurt ve Dünya*’dan ayrı olarak kurulmasının nedenleri hâlâ çok net değildir. Kimilerine göre, kişisel çekişme, kimine göre ise düşünsel alanda daha uç noktalara gitme isteği, *Yurt ve Dünya*’dan kopmalarına neden olmuştur. Behice Boran’ın dergiden ayrılması konusunda Adnan Cemgil şunları söyler: “*Behice’nin düşünsel ve siyasal çizgisi biraz sivrilmeye başlamıştı. Daha sert eleştiriler ve yazılar istiyordu. Behice, Yurt ve Dünya çizgisinden çıkıyordu. Kadronun diğer üyeleri ise böyle bir değişim istemiyorlardı*” (Gevrek, 1994: 77). Pertev Naili Boratav ise ayrılığın teferruatını bilmediğini, ancak Adnan Cemgil ve Niyazi Berkes’in bir tarafta, Behice Boran ve Muzaffer Şerif’in diğer tarafta olduğunu söyleyerek, dergide bölünme olduğunu ima eder³ (Çetik, 1998: 201). Mediha Berkes ise sorunların kaynağının Muzaffer Şerif olduğunu iddia eder. Hatta Behice Boran’ın dergiden ayrılma kararında Muzaffer Şerif’in etkili olduğunu, Boran’ın aklını Muzaffer Şerif’in çeldiğini dile getirir (Gevrek, 1994: 77). Olayın kişisel geçimsizlik olduğunu iddia eden tanıklardan biri de Mihri Belli’dir (Belli 2000: 203-204). Behice Boran ise, “*Yurt ve Dünya’dan ayrılışım esasta bir görüş ayrılığından değil, dergi çıkarmanın pratiğine ilişkin bir anlaşmazlıktandı*” demesine rağmen, *Adımlar* dergisinin daha tutarlı ve belirgin bir ideolojik çizgisinin olduğunu da vurgular (Mumcu, 1993: 34). Ancak *Yurt ve Dünya* Türkçü-Turancı dergilerle ırkçılık, milliyetçilik, köycülük gibi güncel konular üzerinden daha fazla polemige girdiğinden, *Adımlar*’a göre daha çok göze batmıştır.

Yurt ve Dünya yayın hayatına başladıktan kısa bir süre sonra Türkçü-Turancı yayın organları ile “Köy Davası” nedeniyle karşı karşıya gelir. İlginç olan bu tartışmada köy davasına olan farklı yaklaşımından dolayı Dil-Tarih hocalarının

³ Niyazi Berkes’in anılarında, hem Şerif hem de Boran için yazdıklarına bakılırsa aralarında sorun olduğu açıktır. Hatta Muzaffer Şerif hakkında aktardıklarını neredeyse tamamı olumsuzdur. Başlarına gelenlerin sorumlusu olarak gördüğü Muzaffer Şerif’i, deli dememek için bu sözcüğü kullandığı belirterek, dengesiz olarak suçlamıştır. (Berkes, 1997: 97).

“Amerikancılıkla” suçlanmalarıdır. Köycü düşünce ilk olarak “Türkçülük”, “uluslaşma”, “ilerleme” anlayışı doğrultusunda II. Meşrutiyet döneminde gündeme gelir. Hatta on beş tıp doktoru, köy hayatının zorlukları ile mücadele konusunda eğitim vermek ve sağlık hizmetleri sunmak amacıyla Köycüler Cemiyeti’ni kurmuştur. İdare heyeti başkanı Halide Edip, genel sekreter Ragıp Nurettin ve Dr. Şemseddin’den oluşan cemiyet Türk Ocağı içindeki “Halka Doğru” gitmek, Anadolu’ya çağdaş uygarlığı götürmek anlayışının bir uzantısı olarak ortaya çıkmıştır (Üstel, 2014: 112).

Cumhuriyet döneminde ise köye yönelik asıl ilgi, yeni rejimin kendisine toplumsal taban oluşturma çabaları doğrultusunda 1930’lu yıllarda başlar. Bu doğrultuda Halkçılık ve Köycülük tahsili için Amerika’ya öğrenci gönderilir, 15/7/933 tarih ve 14689 sayılı Bakanlar Kurulu kararnamesiyle “*Diğer talebeye nispetle ihtiyaçlarını daha ehven temin edebilecekleri cihetle aylık tahsisatlarının 60 altın dolar üzerinden verilmesi*” kararlaştırılır (BCA, 030.0.18.01.02.39.61.004). Özellikle Serbest Cumhuriyet Fırkası deneyimi ve Menemen Olayı Cumhuriyet “seçkinlerini” endişelendirmiş ve bu bağlamda Halkçılık-Köycülük düşüncesi resmi ideolojiye dâhil edilerek kitlelerin sempatisinin kazanılması hedeflenmiştir (Öztan, 2006: 288). Bunun yanında iki savaş arası dönem modernizm ve kapitalizm karşıtı ideolojilerin revaçta olduğu bir zaman dilimine denk düşmektedir. Bu durum Türk düşün dünyasına da yansımış, ilave olarak ülkenin yaşadığı ekonomik sıkıntılar da köycülüğün yüceltilmesine zemin hazırlamıştır. Özellikle üretkenliğe her zamankinden daha fazla ihtiyaç duyulması, şehirdekilere oranla köylülerin “tüketim” unsuruna yabancı olmaları, “kendi kendine yeten” bir iktisadi anlayışı benimsemeleri, ekonomik sıkıntıların baş gösterdiği bir dönemde köy ve köy yaşamını öne çıkarmıştır. Diğer yandan köyün yüceltilmesinde ekonomik sıkıntılar kadar, ulus inşa sürecinde “kaynağa dönüşü” sağlamak adına köyün gelenekleri, adetleri, sembolleriyile bir tür kültürel repertuar sağlamasının da etkili olduğu altı çizilmesi gereken bir gerçektir.

Nusret Kemal Köymen başta olmak üzere Köycüler; köy hayatını ve köylüleri Türk milletinin aslını oluşturan, ulusal gelişmede belirleyici, saflığı bozulmamış, asil, akıllı ve değişime açık insanlar olarak tasavvur etmektedir. *Ülkü* dergisinin de başına geçen Köymen; insanlığın temel çelişkisinin şehircilik-köycülük olduğunu savunmakta, kentleri besleyen köylüler olmasına rağmen kentlerin yıllardan beri köyü istismar ettiğini ileri sürmektedir. Şehirleşmeye şiddetle karşı çıkan köycü düşünce, Asım Karaömerlioğlu’nun da belirttiği gibi bir işçi sınıfı bilinci ve bu sınıfın faaliyetlerine karşı duyulan korku ve endişe üzerine temellendirilmektedir. Dolayısıyla sanayileşmeyi kalkınma için ihtiyaç gören Köycüler, köylüleri yerinden etmeyecek, geleneksel üretim ilişkilerini fazla değiştirmeyecek bir sanayileşme arayışındadır. Aynı zamanda şehirler; farklı sosyolojik grupları, çeşitli sınıfları ve dolayısıyla çatışmayı, adaletsizliği, ekonomik buhranları, yozlaşmayı ima etmektedir. Nitekim bütün bu olumsuzlukların önlenmesi için köylülerin köylerde tutulması gereklidir. Diğer yandan küçük üretim tarzına hayranlık duyulmakta ve küçük üreticiliğin temel

iktisadi birim olması gerektiği savunulmaktadır. Böylece hanelere dayalı tarımsal ekonomi, çiftçilerin sanayi üretiminin karakteristiği olan yabancılaştırmadan uzak kalmalarını sağlayacaktır. Üreticiler kendi topraklarında çalıştıkları için, hem iktisadi hem psikolojik açıdan işlerine karşı daha hevesli ve ilgili olabilmektedir. Böylece daha ahenkli ve huzurlu bir toplumun altyapısı oluşuyor, ayrıca hane halkının merkezde olduğu bir üretim yapıldığından, ücretli emek gerekmiyor, ücretli emek gibi yabancılaştırmış bir iş gücünün bulunmaması kültürel ve psikolojik yozlaşmayı önliyordu (Karaömerlioğlu, 2009: 288-292). Sonuç olarak köylerdeki muhafazakârlık, şehirdeki ahlaki yozlaşmaya karşı bir güvence sağlıyordu.

Avrupa’da Birinci Dünya Savaşı’nın neden olduğu felaket, sanayileşme ve modernleşmenin etkilerinin sorgulandığı bir zihinsel sürece yol açmıştı. Bunun etkisiyle özellikle liberal iktisat teorisi ve modern toplumun yaşadığı krizler Köycü söylemin yükselişe geçmesine yol açmıştı. Almanya başta olmak üzere birçok ülkede milliyetçi öğretiler; liberal değerlere, kentleşmeye, bireyselliğe, modernliğe tepki göstererek, toplumsal destek bulmak için yönlerini kırsal nüfusa çevirdi. 19. yüzyıldan itibaren etkinliğini artıran Völkisch düşünce savaşı sonrasında Almanya’da *Blut und Boden* akımıyla iç içe geçmişti (Öztan, 2006: 79). 1932 seçimleri için Hitler’in yayınladığı seçim bildirgesinde; “*Köylü sınıfını kurtarmak, Alman ulusunu kurtarmaktır*” başlığı altında: “*Sağlıklı bir köylü sınıfının korunup geliştirilmesinin toplumsal hastalıklara ve halkımızın ırksal çöküntüsüne karşı en iyi çare olduğu kanısındayım*” ifadeleri yer almaktaydı (Reich, 1975: 98). Nitekim savaşı sonrası Avrupa’da da kriz halinden beslenen reaksiyoner hareketler için, büyük kentler her zaman “tehlike” olarak görüldü. Kentler; doğum oranlarının düşüş gösterdiği, ahlaki açıdan ise yozlaşmanın, geleneksizliğin ve anti ulusalcılığın türediği mekânlardı. Oysa köylüler, kültürün ve ırkın “saf ve otantik” kaynağını, çalışkanlık, dürüstlük ve idealist özellikleriyle de “makbul” olanı temsil ediyordu. Köyler dayanışma duygusunun topluluk bilincinin hüküm sürdüğü yerlerdi. Kırsal değerlerin birçoğu kâr güdüsünün, “Batı medeniyetinin” doğurduğu bireyselliğin toplumsal hayatın her bir köşesini istila ettiği şehirli değerlerin anti tezi olarak görülüyordu (Karaömerlioğlu, 2006: 212). Diğer yandan insanoğlunun modern yaşam tarafından “evcilleştirildiği” bunun ise ırksal bozulmaya yol açtığı düşünüldü. Başka bir deyişle; eski kasaba yaşamı, bir cemaat hissi oluşturup çocuk büyütmeyi özendirirken, modern kent aile birliğini tehdit eden ve bireyci bencillikle yabancılaştırmayı besleyen “zevkler” ve “günaha” teşvikler sunmaktaydı. Bunun “acı meyveleri” ise “genç asosyaller” ve “psikopatlar”, aynı zamanda da “rastgele arkadaşlıklar” ve doğum ve doğum kontrolünün kolayca erişilebilir olmasıyla oluşan cinsel hazcılıktı (Mazower, 2003: 107).

Köy konusundaki bu tür yaklaşımlar Türkçü-Turancı yayın organlarında da sık sık dile getiriliyor, köy ve köycülüğün ayrı bir önemi olduğu vurgulanıyordu⁴.

⁴ Niyazi Berkes anılarında Türkiye’deki sağcı reaksiyoner unsurlar ile Almanya’daki Nasyonal sosyalistler arasındaki köycülük konusundaki fikir benzerliğine dikkat çekmiş ve “bunlar bu fikirleri Almanya’da mı öğreniyorlar, yoksa Hitler ya da pek yakın arkadaşları

Nihal Atsız'ın çıkardığı *Atsız Mecmua* da, 1930'larda köycü öğeler taşıyordu. Köye; reaksiyoner düşüncede olduğu gibi “duru ırkın arandığı ve korunduğu” bir ortam olarak yaklaşılana bu yayın organlarında “saf Türk kültürünü” köylerin temsil ettiği belirtiliyordu. Değişmeyen gelenek, görenekleriyle “Türk ruhunu” saklayan Türk köylüsüydü. Fethi Tevetoğlu'na göre; “*Gürbüz görünen medeni sözde Türk aydını koftur, çürüktür: Türk kültürünü bozmuş, (Türk ruhu)nu zayıflatmıştır. Çelimsiz görünen cahil Türk köylüsü pektir, sağlamdır: Türk kültürünü korumuş, değişmeyen gelenek ve göreneğiyle (Türk ruhu)nu saklamıştır*” (Tevetoğlu, 1943a: 1).

Buradan hareketle 1940'ların neredeyse bütün Türkçü-Turancı dergileri, hem nüfus bileşimleri hem de “yapaylık” iddiasıyla “kozmpolit” merkezler olduğu düşündükleri “şehirleri” eleştiriye giriştiler. Peyami Safa'nın eserlerinden de özellikle Beyoğlu bölgesi Türkçü ideallerin yerleştirilmesinin en zor olduğu bölge olarak gösteriliyordu. Hatta büyük kentler; “Batı tarzı yaşama”, “maddeciliğe”, “kötü alışkanlıklara”, “ahlak buhranına”, “köksüzlüğe”, “yabancılaşmaya” açık mekânlar olarak “Türk ırkının saflığını” tehdit etmekteydi (Özdoğan, 2001: 252).

Köy davasında, muhafazakâr ve geleneksel değerleri öne çıkartan, değişime direnen bu yaklaşıma karşılık Ankara çevresi ise değişim talep etmekteydi: “*Köylerimiz değişme halindedir ve bu hal artacaktır. Bunu böylece kabul etmeliyiz ve bazı geri düşünceli, cemiyetin gittiği seyri anlamayan veya anlamak istemeyenlerin yaptığı gibi bundan korkmak değil, bilakis buna sevinmek lazımdır*” (Boran, 1943: 124). Nitekim kırsala yönelik bu değişim talebi “komünistlik” olarak anlaşılmıştır. 9 Şubat 1944 tarihli Başvekillik makamına, Basın ve Yayın Umum Müdürü Selim Sarper imzalı sunulan raporda; *Adımlar* dergisinin “koyu komünizme” yakın bir temayül gösterdiğinin kanıtı olarak, Behice Boran'ın “Zirai İstihsalın Geriliğinin Sebepleri, Gelişmenin Şartları” adlı yazısındaki ifadeler işaret edilmiştir. Boran'ın kırsal alanın değişiminden kastının Rusya'da uygulanan Sovkholz ve Kolkhoz sistemine varmak olduğu iddia edilerek, “komünizme” varılmıştır (BCA, 30.10.0.85.561.8). “Köy davasını şehirleşme davası” olarak gören ve köyü, şehirlerin seviyesine çıkarmak için köylerin eğitim ve teknoloji ile değişmesini savunan Ankara çevresine bundan dolayı yöneltilen bir diğer eleştirileri ise “Amerikancılık” olmuştur. İddialara göre; Amerika'dan gelme kozmpolit kafaları, garip dilleri ve yüzde yüz yabancı huyları ile esasen köylere gitmelerine, Türk köylüsünü tetkik etmelerine imkân olmadığı için, oturdukları masadan kafalarında bir Amerikan köyü canlandırıyor, sonra bunu Amerikan sosyolojisi metotları ve Marksist peşin inancıyla tetkike kalkıyorlardı. Ayrıca “Köylerde sosyal ve ekonomik tabakalaşma” gibi garabetler yumurtluyorlardı. Dolayısıyla iş “yerlilik” tartışmalarına kadar varmakta; Dil-Tarih hocaları için “*değişirmece duyup, Amerikanca düşünüp, Rusça inanan, fakat Türkçe (?) yazan*”

bu fikirleri Türklerden mi öğreniyorlar?” diye sorma ihtiyacı hissetmiştir (Berkes, 1997: 247).

ifadeleri sık sık kullanılmaktaydı. Bu kişiler kozmopolitliği yerleştirmek için “milli ananelere ve bunların muhafızlarına” çelme takıyor, eskisi gibi “yaşasın Komünizm! Kahrolsun milliyetçiler...” diye bağırıyorlardı. Çünkü “bu kurnaz münevverler” Amerika’da propaganda eğitimi aldıkları için açıkça “komünizm” propagandası yapmıyor, bunun yerine “iş ve insan, reaya ve köylü, içtimai sınıflar, alt yapı, üst yapı, amele, işçi problemi” gibi mevzuları gündeme taşıyordu. Aslında yazılarında bu tür mevzuları işlemeleri “komünist” olduklarının açık kanıtıydı (Bozkurt, 1943: 1).

Yurt ve Dünya’da “Köy Davası”, ihmal edilen ve ancak romantik edebiyata konu olan köyün toplumsal, kültürel, en önemlisi de ekonomik anlamda geri kalmışlığının farkına varılıp bu gerçeğin nasıl alt edilerek köyün iyileştirilebileceği ile ilgili tezlerin öne sürülmesi anlamına gelmekteydi (Gevrek, 1994: 152). Bundan dolayı da belli yörelerde yapılan ampirik sosyoloji, sosyal psikoloji ve folklor çalışmaları üzerinden köye yönelme çabası söz konusuydu. Bu durum “Köy Meselesi”nde romantik tezlerin ötesine geçilmesi anlamına geliyordu. Diğer yandan ise solcu aydınlar, köylülerden kendilerine taban yaratabilmek için köyü ve köylüyü daha iyi tanıma arayışına girip, bu konuda birçok antropolojik ve sosyolojik araştırma yapıp neşretmişlerdir.

“Köy Meselesi”ne yönelik; Niyazi Berkes, Behice Boran ve Mediha Berkes özellikle köy sosyolojisi incelemeleriyle ilgili makaleler yazmış ve bu konuda yeni tezler üretmeye çalışmışlardır. Bu isimlere folklor alanındaki çalışmalarıyla Pertev Naili Boratav da katılmıştır. *Yurt ve Dünya*’da 42 sayı boyunca köy sosyolojisi ve köy ekonomisi ile ilgili toplamda 45 adet makale yayınlanmıştır (Gevrek, 1994: 146). Genel olarak bakıldığında köye karşı ortaya konan yaklaşım köyün biran önce değişime uğraması gerektiği yönündedir. Behice Boran’a göre köy davasının çözümü şehirleşme sorunu ile ilgilidir ve Batı medeniyeti şehirleşmiş bir medeniyettir. Dolayısıyla Boran, medeniyetin bir ülkeye girmesinin şehirler aracılığıyla gerçekleşebileceğini ileri sürmektedir: “*Köy davası, köye dönmek, köyü kendi iktisadi ve sosyal şartları içinde bırakmak değil, bilakis o şartları değiştirmektir... Köy davası şehir ile köy arasındaki farkları ortadan kaldırmakla halledilecektir. Köye gitmek değil; köyü şehrin seviyesine getirmek lazımdır*” (Boran, 1941: 25-34). Sıtkı Yırcalı ise köy sorununun, teknolojinin köye taşınmasıyla çözülebileceğini ancak bunun da yeterli olmadığını, önemli olanın teknolojiyi kullanabilecek eğitimin sağlanması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Anadolu köylerinin coğrafi olarak dağınık olmasından şikâyet eden Yırcalı, “büyük köyü” tesis etmek gerektiği fikrindedir (Yırcalı, 1941: 6-15). Bunların yanında Niyazi Berkes köyün değişmesi ve gelişmesi için göz önünde tutulması gerekenin köyün maddi ve manevi sınırlarının tespit edilmesini gösterir: “*Köyün nüfus vaziyetini muayyen bir hadde tutan şartlar değişmedikçe köyün ne maddi, ne manevi hacminde ve kefasetinde ani bir değişme olmaz. Bu şartların değişmesi şehir medeniyetinin mahsulü olan modern tekniğin imkân dairesinde köye girmesiyle mümkündür*” (Berkes, 1941a: 16-23). Bunların yanında köyün ve köylülüğün yüceltiği bir iklimde, Ankara çevresinin farklı bir yaklaşım

sergilemesi kısa sürede tepkileri de beraberinde getirmiştir. Eleştirilerin başını Hıfzı Oğuz Bekata tarafından çıkarılan *Çığır* dergisi çekmiştir. İki dergi arasında “Köy Davası” üzerinden uzun süre devam edecek sıkı bir polemik yaşanmıştır.

Hıfzı Oğuz Bekata, *Çığır*'ın köycülük anlayışını ifade ederken şu yaklaşımı sergiler; “*Köyü sadece bir iç pazar telakki eden ve bu telakki yüzünden köyü bir nevi müstemele görüşü ve metodu ile idare etmesi bir mantıki zaruret olan köycülükle bizimki arasında münasebet yoktur. Köye sadece ‘iktisadi bir saha’ gibi bakanların zihniyeti ile bütün gelirini müstemelekelerin istismarından bekleyenlerin zihniyeti arasında biz fark görmüyoruz. Köye; yaşayan milletin kendine has olan dili, müziği, dansı, hikâyesi, örfü, kökü... olarak nesi varsa onları yaşatmakta olan ve köye yaklaşırken hep bu hürmetle yaklaşan milliyetperver köycü ile; fabrika mallarına müşteri olduğu için, veya bütçeye gelir temin ettiği için intifa ve istifade gözleriyle bakan köycü arasındaki uçurum meydandadır*” (Bekata, 1940: 4-13). Mart 1941 tarihli “*Çığır’a Göre*” ise *Yurt ve Dünya*, okyanus ötesi âlemin hayat şartlarını öğretmek ve bu hayat şartlarını kabule teşvik etmekte, ayrıca Türkiye’deki köyün geri bir yaşam tarzı olduğu ve Amerika’daki gibi çiftlik tarzı bir yapının kurulması gerektiğini öne sürmektedir. Bu fikirlere karşı çıkan *Çığır*; Türk köyünün bir zirai işletmenin maliyet hesabıyla kıymetlenemeyeceğini belirtmektedir: “*Arzu edilen şeklin değil yalnız aileyi, aynı zamanda milli hisleri de tahrip edeceği kanaatindeyiz. Amerika da fertleri menfaat rabitalarının haricinde birbirleriyle bağlanmış bir millet var mı? Hayır. O halde çiftlik şeklindeki zirai istihsalin ancak teknik davası olabilir. Türk köyü ise bir zirai işletmenin maliyet hesabıyla kıymetlendirilemez. Onun hakiki kıymetini yani milli varlığımızın ilk hücreleri olmak vasfından doğan kıymetini tenzil eden her fikir hareketine şiddetle muarızız*”.

Yurt ve Dünya'nın bu iddiaları reddetmesi tartışmayı daha da büyütmüş ve *Çığır* dergisinde Mayıs 1941’de “Zaruri Bir Cevap” başlığında on bir sayfalık bir metin yayınlanmıştır. *Yurt ve Dünya* dergisinde yayınlanan makalelerden hareketle; dergi yazarlarının müphem ve karışık fikirlere sahip oldukları, köylere gidip sayfiye hayatı yaşadıkdan sonra makale yazmaya kalkıştıkları, dergi yazarları arasında görüş ayrılıkları olduğu, yazılarda ilmi metotların kullanılmadığı ve telif zaafı olduğu ileri sürülür. Ardından ise Behice Boran’ın “Köy Davası Şehirleşmek Davasıdır” adlı makalesinde yer alan ifadeler eleştiri konusu yapılır. *Çığır*, Behice Boran’ın “*köy hayatının örf ve âdete, ananaya istinat etmesinden şikâyet*” ettiğini vurgular. Ardından da bir milletin ayırt edici özeliğini, büyük şehirlerden ziyade küçük şehir ve köylerde toplayan sebebin bu olduğu belirtilir. Aynı makalede Boran’ın: “*Bugün Amerikanın şehirleşmiş mntikalarında şehirli ile çiftçi arasında harici hayat tarzı bakımından birçok noktalarda farklar çok azalmıştır. Toprağı sürenler de şehirli gibi giyinir, kendilerine mahsus kıyafetleri yoktur. Çiftçinin evi de küçük şehirdeki iki katlı evler gibidir. Aynı tarzda yapılmıştır ve benzer tarzda döşenmiştir. Onun da şehirli gibi radyosu, otomobili, telefonu vardır*” ifadelerine itiraz edilir. Boran’a neden, Avrupa’dan Amerika’dan örnek verdiği sorulduktan sonra “Amerikan sistemini ve yaşam tarzını” savunduğu

iddiasıyla “yerli ve milli olmadıkları” suçlaması getirilir. Bunların yanında Sıtkı Yırcalı’nın “Büyük Köye Doğru” (1941: 6-9) ile Niyazi Berkes’in “Köy Nüfusu” (1941: 16-23) adlı *Yurt ve Dünya*’daki makalelerini eleştiren yazar şu sonuca varır: “Ankara çevresinin köycülüğü, Amerikan tarzı köy hayatını Türkiye’de canlandırma çabasını içermektedir ve köy hayatına yabancı oldukları için Türk köylüsünü tetkik etmelerine imkân yoktur, Amerikan sosyolojisi metodları ve Marksist peşin inanişle tetkike kalkmaktadırlar”. Dolayısıyla şehirlerdeki “modern yaşam tarzının” tehdit olarak görüldüğü, kırsal kesimin ise henüz Batılı değerlere sahip olmadığı için daha “ahlaki” bulunduğu bir dönemde, özellikle Türkçü-Turancı ve Anadolu gruplarının Türklerin, Batılılaşma ve modernleşme çabalarına şüpheyle yaklaştıklarını da gözden uzak tutmamak gerekir.

SAVAŞ YILLARI TÜRKİYE’SİNDE İRK VE İRKÇİLİK TARTIŞMALARI

Alfred de Gobineau’nun 1853’te yayınlanan “İnsan Irklarının Eşitsizliği Üzerine Bir Makale” adlı çalışmasında öne sürdüğü tezler birçok siyasi yaklaşıma zemin oluşturdu. Gobineau aslında yurttaşlık kavramını öne süren siyasi düzene karşı “feodal” bir tepkiyi dile getiriyor ve romantik çağın ve o çağın ulusçularının “kahramanlara tapınma” ilkesini “ırka tapınma” ilkesine dönüştürüyordu. Dolayısıyla “ırkın” yüceltildiği, ırklar arasında eşitsizliğe dayalı bir hiyerarşi olduğuna dair “bilimsel” kanıtların sunulduğu bir dönem başladı. “Bilim” çerçevesinde gelişen bu düşünceler Batı’da yayıldıkça, Batı’nın askeri zaferleri, ekonomisi, işgal gücü ve sömürgeleştirme politikalarının etkisinde genel kabul gördü ve yaygın söylem “gerçek” haline geldi. Böylelikle Avrupa merkezli bu bakış, bilimin “mutlak doğruları” arasında yerini almıştı (Somersan, 2004: 47).

İrk ve soy, Nihal Atsız başta olmak üzere Türkçü ve Turancıların toplum tasarımıyla önemli bir yer tutmuştur. Devamlı olarak “ırk saflığı” üzerinde duran Atsız; Türklerin maddi ve manevi hasletlerinin bozulmaması için yabancı kanlarla karışmaması gerektiğini savunmuştur. Atsız’ın yaklaşımına göre; su katılmamış Türk olmak için üç göbekten beri Türk olmak lazımdır, Almanlar Yahudilere, Amerikalılar ise zencilere karşı ilmin bu kanununu tatbik ederek üç göbek ilerisine kadar kanında Yahudilik veya zencilik bulunan insanları kendi milletlerinden saymamaktadırlar (Bakırezer, 2008: 352-357). Reha Oğuz Türkkkan ise; dokuz göbek Türk bulmanın mümkün olmadığını düşünerek, atalarının dörtte üçü Türk olan ya da dört göbekten beri kanca Türkleşmiş olanları Türk saymaktadır. Daha da ileriye giden Türkkkan; “Tarihin ve tekâmülün amili ırktır” düsturu çerçevesinde ırkların varlığını ve birbirlerinden farklılığını biyolojik gerçekler olarak kabul ederek toplum ve devlet modelini ırkçılık üzerine inşa etmiştir. İrkin saflığını korumak için yabancılarla evlenmeye karşı çıkar, “kabiliyeti vasattan düşük olanların mahsulünü azaltmak” ve “muzir zürriyetin kesilmesi” gibi tedbirler önerir (Önen, 2008: 362-364).

İrkçılık; eşitsizliği mutlaklaştıran, onu değiştirilemez bir doğal yasal olarak sunan bir düşünceden yola çıkmaktadır. Aynı millet veya ırktan gelen insanlar arasında yaradılıştan gelen kıymet ve nitelik farkları olduğu varsayımına dayanır. Üstünlük iddiaların dayanağı da burasıdır. İtalya milliyetçisinin önemli isimlerinden Mazzini; coğrafyanın, Tanrı'nın farklı uluslardan oluşan bir dünya yaratma istediğini ifade ettiğini; dağların, nehirlerin, denizlerin farklı kültürleri, dilleri, gelenekleri olan halkları birbirinden ayırmasının da bunun göstergesi olduğunu belirtir (Örs, 2008: 483). Dolayısıyla soldan gelen eşitlikçi bir düzen arayışı, ırkçı yaklaşımlara göre gerçekçi olmadığı gibi meşru da değildir. Eşitlikçi yaklaşımlar başarısız olmaya mahkûm girişimlerdir. Aynı zamanda doğal-ilahi yasaları çiğnemeye de teşebbüs cürmüdür. Oysa doğal-ilahi yasa üstün vasıflıların daha aşağı vasıftakilere hükmetmesini ister ve bu kuralı tüm bünyesine sindirmiş, geçerli kılmış toplulukların güçlü olabileceklerini öngörür ve bir millet bunları gerçekleştirdiği sürece “hayat kavgasında” güçlüler kategorisinde yer almış olur (Bora ve Can, 1994: 20). Bu yaklaşımın Türkçü-Turancı düşünceye yansımalarına gelince; Reha Oğuz Türkan, ırkçılık karşıtlarının “farksızlık ve müsavat” iddialarını ele aldığı makalesinde, kâinatın ve tabiatın eşitlik diye bir şey tanımadığını ileri sürer. Hatta eşitsizliğin tabiatın genel kanunu olduğunu şu şekilde ifade eder: “*Vücudumuz bir yığın hücreden, nesiçlerden ve her çeşit uzuvdan müteşekkildir; bunların hepsi birbirinden farklıdır. Vücudumuz bilhassa birçok guddeleri havidir; fakat tenazur bertaraf, birbirinin aynı bir çift yoktur; uzviyette oynadıkları rol bakımından da hiçbirinin eşi yoktur... Vücudumuzdaki uzuvların ve nesiçlerin farklılığı sayesinde ki ve bu guddeler pek çeşitli uzvi ifrazatta buldukları içindir ki insan, tabiatın muhteşem bir yaratışıdır... Kâinata ve tabiatı hiçbir şey diğerine müsavi olamayacağına göre, tabiatın mahsulü olan nevilere, ırklar ve fertler de birbirlerinden farklı ve aralarında gayrimüsavidir*” (Türkan, 1943: 4-5). Dolayısıyla tabiatı hiçbir şey diğerine eşit olamayacağına göre tabiatın mahsulü olan ırklar da birbirlerinden farklıdır ve aralarında eşitsizlik mevcuttur. Hatta bu ana hakikatin inkârı üzerinde kurulan ırkçılık tenkitleri bu bakımdan temellerinden sakat ve köklerinden çürüktür.

Diğer yandan Sosyal Darwinizm’de hayatta kalmak için mücadeleye yapılan vurgu, siyasi ve toplumsal alana taşınarak ırklar arasında var olma mücadelesi olarak anlaşıldı. Modernleşme geleneği içinden yetişen Osmanlı aydınlarının da ilgi gösterdiği Sosyal Darwinizm; yaşamı gruplar arasında bir mücadele olarak tanımlar. Dolayısıyla tarih; toplulukların sürekli olarak yaşam savaşı verdikleri bir arenadır. Darwin’in dedesi Erasmus Darwin doğanın birinci kanununu “ye yoksa yenirsin” şeklinde açıklar (Doğan, 2012: 36). Sonuç olarak “savaşta” diğerlerine üstünlük sağlayanlar hayatta kalır veya öne çıkar, böylece savaş “üstün” olanın üstünlük kurmasına “zayıf” olanların ise tabi olmasına ve itaat etmesine yol açar. Savaş, büyük ve kutlu bir tabiatın kanunu olarak görüldüğü gibi doğal bir mücadelenin kaçınılmaz sonucu olarak da kabul edilir. Sonuç olarak güçlü olanın hayatta kaldığı ve diğerlerine üstünlük sağladığı bir doğada uygarlığın gelişmesi için “güçlü” olanın “zayıf” olanı köleleştirilmesi, sömürmesi,

hatta yok etmesi “doğal” bir durum olarak anlaşılmıştır. Nietzsche’in ifadesiyle, güç ile sağlığın ve zayıflıkla hastalığın hangi tarafta olduğunu ortaya çıkaran savaş, insanlığın ilerlemesinin en önemli aracıdır. Hayatın tek gerçeği, kuvvete dayalı mücadeledir ve insanlar sadece kuvvete dayanmalıdır (Doğan, 2012: 236). Dolayısıyla “savaş” ve “savaşçılık” hayatta kalmanın yanı sıra “doğru” olanın da belirlenmesinde bir enstrümana dönüşür. Bu yorumuyla Sosyal Darwinizm ırkçılığa bilimsel gerekçeler sunmaktadır.

“Türk’ten başka bütün milletleri ez” düsturunu, Türklerin varlıklarını devam ettirebilmelerinin zorunlu bir koşulu olarak gören Türkçü-Turancı yayın organlarında Sosyal Darwinist bir yaklaşımı ortaya koyan sayısız örnek mevcuttur. Örneğin Necdet Sancar’a göre; Türk, ordu ve savaş sadece birer arkadaş değil, hem de üçüz kardeşlerdir; birlikte buldukları yüzyıllar içerisinde hep birbirlerini yüceltmişlerdir (Sancar, 1942a: 8-9). *Bozkurt* dergisinin Temmuz 1941 tarihli sayısının kapağında “Türklük Bekliyor” başlığıyla yayınlanan makale biyolojik indirgemecilik anlayışın tipik bir örneğini sunmaktadır: “*Dünya kayıyor... En mühim ve hayati hadiseler hazırlanıyor, patlıyor, yenileri hazırlanıyor. Bütün milletlerin istikballeri tam bir oluş halindedir... Uyumuş olanlar, gaflet edenler, zayıf olanlar, miskinler, gecikenler, belki bir daha doğrulmamak üzere bu insafsız ve vahşi hayat kavgasında yıkılıyor, çöküyor ve mahvoluyor... Asırların eşini gösteremeyecekleri bu müthiş hayat dövüşünde en büyük tabiat kanunu, olanca kuvvetiyle hâkim oluyor: Ya öldüreceksin, yahut öleceksin!*”. Ayrıca ölmek için ortaya çıkan ender fırsatları derhal yakalayabilmeli, enerjik, cüretkâr ve süratli olmalı ve titremeyen bir elle öldürülmek için öldürmelidir. Türklerin tarihsel mirası, Türk ırkının en büyük vasfının savaşçılık olduğunu göstermektedir. Hatta hiçbir millet, Türk kadar harp etmemiş ve muzaffer olmamıştır.

Aynı doğrultuda Nihal Atsız da “yaşam için mücadele” yaklaşımından hareketle milletler arasında güçlü olanın kazanacağı bir “hayat tasavvuruna” sahiptir. Savaş, hayatın sürekli kudret ve iktidar üreten doğasının bir gereğidir. Savaş ve mücadele sayesinde iyi ırklar yetersiz ırklardan ayrılmaktadır. Hayat ile savaş arasında kurulan bu doğrudan ilişki nedeniyle millet olarak var olabilmek bütün bir hayata ait askeri bir donanımı ve cephesel duruşu zorunlu kılar, görev duygusu, itaat, disiplin, “erkeklik”, kahramanlık, her an ölmeye ve öldürmeye hazır olmak, yani hayatı sürekli bir askeri disiplin ve eğitim içinde yaşamak, onu içselleştirmek gereklidir. Dolayısıyla bir millet için en büyük tehlike “barış ve dostluk” afyonu yutarak uyumaktır (Ertekin, 2008: 372). Aynı zamanda “devamlı savaş hali” insaniyetçiliği bir zayıflık haline getirirken, hoşgörüsüzlüğü ve fanatikliği yüceltmektedir: “*Görülüyor ki uzviyetlerin tekâmülü ve yükselmesi, üstünlerin aşağılardan ayrılıp aşağıları yenmesi ve imha etmesiyle oluyor. Yani tam insaniyetçilerin inkâr ettikleri ve ortadan kaldırmak istedikleri şeyler. İnsaniyetçiler bütün insan nevelerinin birbirleriyle karışıp erimesini istiyorlar, hâlbuki tekâmül metodu üstün nevelerin ayrılıp, aşağı nevelerin ortadan kalkmasını istiyor. İşte insaniyetçiliğin en büyük tehlikesi: tekâmülü durduruyor ve hatta geri alıyor*” (Rasin, 1941: 232-234). Öte yandan insanlığın sürekli bir “boğuşma”

içinde olduğu bir dünyada, solcuların devamlı olarak “tatlı bir uyuşukluk, miskin bir afyonkeş sersemliği” telkin etmeye çalışmaları Türkleri zayıf düşürmek içindir (Unaner, 1944: 268). Harp taraftarlığı eleştirileri ise “miskinlik ilacı kızıl propagandanın eski silahı”dır ve Fransa bu ilaçla uyutulmuştur. Amaç ise harp aleyhtarlığı ve insan kardeşliği teraneleriyle uyuşturulan sınırlarda vakti geldiğinde silah tutacak kuvvet bırakmamaktır (Unaner, 1943: 79-80). Sonuç olarak “yaşamak istiyorsak, milli bütünlüğümüzü yıkmaya uğraşan soysuzları en gaddar hükümlerle ezmek mecburluğu vardır” (Unaner, 1944: 269).

Liberalizm ve Marksizm toplum içinde çatışmayı doğallaştırırken, hatta Marksizm çatışmayı tarihsel ilerlemenin dinamiği olarak kabul ederken, bazı ideolojiler ise toplumsal bütünlüğün önünde engel olarak gördüğü çatışmayı bir biçimde ortadan kaldırmayı hedeflemiştir. “Sosyal bütünlüğü” bozduğu varsayılan her türlü yaklaşım zararlı ve tehdit olarak görülmüş, bir yandan “sosyal sınıfların” yarattığı çatışma diğer yandan ise kendi çıkarı peşinde hür bir şekilde koşan ve bireysel haklarını her şeyin üzerinde gören bir anlayışın toplumdaki “uyumu” bozduğu düşünülmüştür. Buradan hareketle toplumun sosyal sınıflara bölündüğünü iddia etmek, sınıf bilincine vurgu yapmak ahenk içinde çalışan bir organizmaya benzetilen toplumun bütünlüğünü tehdit etmektedir. Bu bağlamda Ziya Gökalp’ın “Ben, sen, o yok biz varız, hak yok görev var” dizeleri veya Peyami Safa’nın “insan yok, millet var” yaklaşımı “Anadolucu” ve Türkçü-Turancı unsurlar tarafından sık sık kullanılmıştır. Türk milliyetçiliği hem “gecikmiş” olmanın telaşını hem de Osmanlı Devleti’nin parçalanmasına gösterilen bir reaksiyonun izlerini devamlı olarak derin bir beka kaygısına dönüştürmüştür. Dolayısıyla devletin “bekası” için devlet-toplum bütünleşmesini bir an önce gerçekleştirmek siyasi bir öncelik haline gelmiştir. Öte yandan bütün bunların etkisiyle; devlete ve kimliğe aidiyet ve bağlılık devamlı olarak kanıtlanması gereken yükümlülük halini almıştır.

Diğer bir açıdan ise “mille” ve “devlete” yönelmiş tehditlerle baş edebilmek için devleti güçlendirmek gerekmekte, bunun için de “toplumsal bütünlük ve uyum” hiç olmadığı kadar zaruri bir hal almaktadır. Nitekim Türkçü-Turancı düşünce de “bütünlüğü” ve “güvenliği” irksal saflıkta aramıştır. Irksal bakımdan saf ve iç uyum sahibi bir halk yaratmanın herhangi bir savaş ve çatışma halinde ülkenin güvenliği için son derece önemli olduğu devamlı olarak ileri sürülmüştür. Türk devletleri, Türk ırkından gelmeyen yöneticilerin ve uyrukların “ihantına” uğramış ve bu yüzden yıkılmıştır. “*Türk olmayan ve her çeşit dönmeler, ne kadar Türk terbiyesiyle büyüsünler, hiçbir zaman bir öz Türk’e benzemeyecekleri gibi bir öz Türk gibi de bu millete hizmet edemeyeceklerdir. Bilakis tarihimiz baştan aşağı bu unsurların hıyanetiyle doludur*” (Türkkan, 1942: 6). Nitekim Gobineau’nun ırkların karışmasının bozulmaya yol açtığını ileri sürmesi dahası bu bozulmanın Batı uygarlığının çöküşüne neden olduğunu belirtmesi birçok siyasi grup tarafından benimsenmiştir. Hatta siyasal, ekonomik ve toplumsal düzeyde yaşanan bütün krizler bu teori üzerinden açıklanmaya çalışılmıştır. Rıza Nur’a göre, milliyetin kültürle hiçbir alakası yoktu, milliyet bir

ırk meselesi, bir kan meselesiydi. Devletlerin batmasının nedeni yabancı kandı, karışık ve yabancı kan taşıyan yönetici seçkinler çöküntünün sorumlusuydu (Nur, 1941: 4-6). Türk doğuştan üstün ve kabiliyetlidir, zekâsını, yiğitliğini, askeri dehasını ve her hususta büyük kabiliyet ve istidadını kanından alıyordu. Eğer Türk kanı yabancı kanlarla karışırsa, melez ve karışık kanlı doğacak nesiller Türk’ün maddi ve manevi hususiyetlerini taşıyamazlar ve öz bir Türk gibi üstün soydan olamazlardı. Dolayısıyla “saf ırkı” korumak için çeşitli önlemler almak gerekmektedir. Türk kanı taşımayan insanlarla Türklere evlenirlerse doğan çocuklar, Türk hususiyet ve üstünlüğü taşımayan, bize ve atalarına benzemeyen melezler olacakları gibi, bu kan karışmaları arttıkça, Türk milletinin kan terkibi de değişecek, atalarımızın maruf ve sevgili hususiyetleri yarınki Türk milletinde bulunmayacaktır (Türkkan, 1942: 6). Yabancılarla evlenmek “*Atatürk, hakiki kudretimizi, ‘damarlarımızdaki asil KANA’ bağlamışken, bu asil Türk kanını bulandırmayı ve yabancı kanlarla pisletmek*” olarak görülüyordu (Türkkan, 1939: 72). Türkçü-Turancıların yanında Anadoluocular da Osmanlı bürokratik aygıtı içerisinde Türk unsurunun dışında devşirme kökenlilere görev verilmiş olmasını şiddetle eleştirmişlerdir. Devşirme sistemi “kanın bozulmasının” nedeni olarak gösterildiği gibi “devlete hıyanetin” yuvası olarak da kabul edilir. Dolayısıyla Türklüğün başına gelen olumsuzlukların ve çöküşün en önemli sebebi “*Türk saraylarına yabancıların girmesi ve Türkün başına Türk olmayanların*” gelmesiydi (Tevetoğlu, 1943b: 1). Söz konusu yaklaşımı benimseyenlerden biri de Dr. Mustafa Hakkı Akansel olmuştur. *Tanrıdağ* dergisinde “Yabancı Kan ve Devletlerin Batması” başlıklı yazısında canlıların hücrelerindeki kromozom ve irsiyet amili olan jenlerden hareketle, Osmanlı Tarihinden misaller vererek yabancı ırkların devlet ve millete yaptığı “zararları” aktarmıştır (Akansel, 1942: 5-8). Orhan Seyfi Orhon ise Türklerin geri kalmasını Osmanlı devrinde bir Türk aristokrasisi teşekkül etmemesine bağlar. Fatih Sultan Mehmet tarafından Çandarlı ailesinin tasfiyesini bir dönüm noktası olarak görür. Eğer bir Türk aristokrasisi oluşmuş olsaydı; “*Türk cemiyetin müstesna kıymetlerini orda görecektik, orda toprağa en derin köklerle bağlı vatansızlar, orda nesillerce süren bir kültür hayatının yükselttiği zekâlar, orda eğilmeyen asil başlar, orda ruh üstünlüğü, orda soy temizliği, şeref ve haysiyet olacaktı. Devlet makamının başına uşaklar, devşirme çocukları, hadım ağaları geçemeyecekti*” (Orhon, 1944b: 1).

“*Her ırkın üstünde Türk ırkı*” şiarını düstur edinen dergilerin yayımlandığı bir atmosferde, *Yurt ve Dünya* ile *Adımlar*’da ırkçılık karşıtı çok sayıda makale kaleme alınmıştır. Ankara çevresinin bu yaklaşımı “muhalif”, “sol ve komünist” olarak gösterilmelerinin en önemli gerekçelerinden birini oluşturur. Hatta Reha Oğuz Türkkan, ırkçılığı tenkit edenlerin soyundan korkusu ve tereddüdü olduklarını ileri sürmektedir: “*Devlet içindeki yurttaşlar, damarlarında karışık bir kanın hissedince, ancak kendilerinin işine gelen bir durumu kati ve umumi bir hakikat halinde tahrif ediyor ve bütün insanların müsavi olduklarını iddiaya meylediyorlar*”dı. Türkiye’deki ırkçılık karşıtlarının çoğu soy bakımından Türk

ırkına yabancı ve karışık olanlardı. Bir de bunlara son zamanlarda sol temayüllü muharrirler, müsavatchılar ve beynelmilelciler katılmıştı (Türkkan, 1943: 5).

1940'lı yıllarda milletin, kültür üzerinden mi yoksa ırk ve kan üzerinden mi tarif edileceği en önemli tartışma konularından biri olmuştur. Bu konuda baskın olan görüşe karşılık; “*İrk ancak maddi yapı demektir. Maddi yapının kültüre ve millete ne tesiri olabilir*” şeklindeki itirazlar genellikle *Yurt ve Dünya* ile *Adımlar* tarafından dile getirilmiştir. İrkin milletlerin maddi yapısını; yani rengini, şeklini tarif ettiği dolayısıyla millet unsuru içinde etkisinin olamayacağı ileri sürülür. Millet kültürel bir varlıktır, bir milletin terkinindeki insanların vücut yapısının şu veya bu şekilde olmasının, kültürle hiçbir münasebeti ve üzerinde hiçbir tesiri yoktur. Her millet muhtelif ırklardan müteşekkildir, bunun için uzvi olsun, ruhi olsun, ırkın millet içindeki varlığı ve tesiri karmakarışıktır. Bu sebeple ırk dikkate alınmamalı, milli farklılıklar ırk üzerinden izah edilmemelidir (M. Berkes, 1943: 473-478). Hatta “*melezler ekseriya güzel ve dâhilerin çoğu soyca karışık*” olduğundan hareketle saf ırk isteği boş ve saçmadır. Dolayısıyla Ankara çevresine göre; ırk, milletin oluşumunda mevcut fakat tamamen önemsiz bir unsurdur, milletler arasındaki farkı tayin eden ırk değil, içtimai şartlardır. İrk özellikleri bir milleti ne üstün ne de aşağı yapar.

Bir millette en çok görülen ırk vasıflarının, o milletin medeniyetinin ve kültürünün ne yüksek oluşuna ne de aşağı oluşuna hiçbir tesiri olmadığını savunan Niyazi Berkes'e göre; “*Bugün birçok demagogların elinde gelişigüzel kullanılan ve siyasi maksatlara alet edilen mefhumlardan biri de ırk mefhumudur. Bizim kültürümüze tamamıyla yabancı olan ırk fikri ve ırkçılık son yıllarda yurdumuzda çeşit çeşit adlarla batıp çıkan, fikirlerini yabancı memleketlerden alan, bize yabancı siyasi rejimleri aksettiren ırkçı neşriyatla propaganda edilmektedir*” (Berkes, 1942: 438). Berkes, ırkçılığın emperyalist bir siyasetin aleti olarak ortaya çıktığını, Batılıların, Avrupa dışında kalan milletleri sömürmek için ırk üstünlüğü iddialarına başvurduğunu vurguladıktan sonra, bazı kimselerin bu yabancı malı ideolojiyi memleketeye sokmaya çalıştıklarına dikkat çeker. Ardından da memleketin ilim adamlarının, bu muzır ve ilmi olmayan fikirlerin iç yüzünü açığa çıkarmalarının bir vazife haline geldiğini söyler (Berkes, 1943: 176-177). Hatta “*Millet bir ırk mıdır?*” sorusuna cevap aranırken ırkçılığı savunanların kendi yaklaşımlarını Ziya Gökalp'a dayandırmaları Niyazi Berkes'in itirazına neden olur. Berkes, Ziya Gökalp'ın milliyetçilik anlayışının Türkçü-Turancılar tarafından yanlış değerlendirildiği fikrindedir (Berkes, 1941b: 277-292).

Bir diğer itiraz noktası ise ırklar arasında psikoloji bakımından bir fark olmadığı gibi ruh ve kabiliyet özellikleri üzerinden bir dereceleme yapılmaması gerektiği idi. Bunun yanında fertleri millet haline getiren ve bir arada tutan bağ, ırk ve kan birliği değildi. 1943'te basılan “*İrk Psikolojisi*” adlı eserin de yazarı olan Muzaffer Şerif Başoğlu, ırkçılığı “*şüpheli ihracat malı*” olarak tanımlayarak, “*Memleketimizde son senelerde mahreci şüpheli bir ihracat malının bulunmaz bir Hint kumaşı gibi, memleketimizin fikir ve kıymet âlemine sürülmesi yolunda*

gösterilen gayretler beni bu satırları yazmağa sevk etti” der. Muzaffer Şerif, ırklar arasında hiçbir psikolojik farkın olmadığını, ırkçılık yaparak kendilerini üstün sayan milletlerin gerçek üstünlüklerinin renkleri, cinsleri, dilleri ve kültürlerinde değil; gerçek üstünlüklerinin olsa olsa teknik alanda olabileceğini öne sürer: “*Zeka, karakter, mizaç, kavrayış ve sanat kabiliyeti gibi psikolojik hususlarda bazı milletlerin değişmez bir surette ırktan üstün yaratılmış olduklarını büyük bir velvele ile ortaya sürüyorlar. Bunu, ırk psikolojisi sahasında Garp ilminin en son sözü olarak göstermeye çalışıyorlar. Bu bir yalandır; ilim namına yapıldığı için hem de iğrenç bir yalandır*” (Başoğlu, 1943b: 7). Tarih bakımından nordik ırkın yüksekliğini ileri süren iddiaların doğru olmadığını belirten Mediha Berkes, buna kanıt olarak üstün ırkın tarihî her safhasında kültürce üstün olması gerekirken, nordik ırkın kültürce üstünlüğünün yeni olduğunu, tarihten önceki devirlerde nordik ırkın bir başarısının görülmediğini aksine “barbar” olarak tanımlandıklarını vurgular (M. Berkes, 1942: 3). Ankara çevresinde Türkçü-Turancı yayın organları ile doğrudan polemige girenlerin başında Adnan Cemgil gelir. Türkçü-Turancı unsurların “milliyetçilik” ile hiç ilgisi olmayan millet düşmanları oldukları ileri sürmesi sert tartışmalara yol açar (Cemgil, 1943: 426). Özellikle “İçyüzleri” başlığıyla yayınladığı makalesinde Türkçü-Turancılar arasındaki iç çekişmelere değinmesi Ankara çevresini hedef alan bir “öfke diline” neden olur (Cemgil, 1942: 397).

“ANKARA ÇEVRESİ”NE YÖNELİK “SOLCULUK VE KOMÜNİSTLİK” SUÇLAMASI

1940’ların başında bazılarının ırkçı niteliği de olan Türkçü-Turancı yayın organlarının sayısında neredeyse patlama yaşanır⁵. Genellikle bu yayın organlarında; Türklüğün “düşmanları” yalnız sınırların dışında aranmamış. sınırların içinde de irili ufaklı azımsanmayacak kadar “düşman” olduğu vurgulanmıştır. “İç düşmanlar” yüzlerine geçirdikleri maskeyle Türklüğü hırpalamak, güçten düşürmek için çeşitli silahlar kullanmakta ve bunların başında da neşriyat gelmekteydi. Hal böyleyken “iç düşmanların” elinde neşriyat milletin kalbine sokulmak istenen bir ölüm aleti halini almaktadır. Nitekim Türkçü-Turancı düşüncede “iç düşmanların” başında “komünistler” gelir. Ülkedeki komünistlerin en güçlü yönü ise yayın faaliyetleri ile kitleleri etkileyebilme “gücü” olarak görülür. Bu “tehlike” ile mücadele varlık nedeni halini alır. Türkçü-Turancı yayınların misyonunu ve hedefini ortaya koyan şu ifadeler ilginçtir: “*Milliyet düşmanlarının bu gibi zırlı ve aldatıcı silahlardan korunmak için birinci çare,*

⁵ 5 Ağustos 1942 tarihinde Başbakan Saraçoğlu Meclis kürsüsünden Türkiye’nin Sovyetler Birliği’nde yaşayan Türk kökenli 40 milyon kişinin geleceğine ilgisiz kalmasının mümkün olmadığını belirttikten sonra: “*Biz Türk’üz Türkçüyüz daima Türkçü kalacağız. Bizim için Türkçülük, bir kan meselesi olduğu kadar, bir vicdan ve kültür meselesidir. Biz azalan ve azaltan Türkçü değil çoğaltan Türkçüyüz ve her vakit bu istikamette çalışacağız*” ifadelerini kullanması, bu tür yayın organlarına hükümetin desteği olarak anlaşılmıştır.

onların telkin tesirlerini giderecek veya hiç değilse azaltacak karşılık silahlar bulmak ve kullanmaktadır. Zararlı neşriyat silahına karşı hayırlı neşriyat silahı kullanmak gerekir". Dolayısıyla "iç düşmanlara" karşı iki koruyucu silah mevcuttu; milliyetçi neşriyat ve milliyetçiliğin düşmanlarını tanımak ve tanıtmak. "Türk gençlerine milli şuur verici Türkçü neşriyat ne kadar lüzumlu ise, milliyetimize sinsisi sinsisi kastederek ters cereyanlarla bizi dağıtmağa uğraşan soysuzların hakiki çehrelerini tanımakta o derece faydalıdır". Zararlı neşriyat konusunda kast edilen ise şu satırlarla ifade edilir: "Unutulmamalıdır ki aileyi değil zinayı, savaşı değil barışı, milliyetçiliği değil beşeriyetçiliği telkin eden eserlerin okunmasının ve milletçe benimsenmesinin sonu cemiyetçe yıkılmaktır" (Sancar, 1942b: 12). Sonuç olarak kendi varlık sebebini bir yandan "sol neşriyata" dayandıran Türkçü-Turancı yayıncılar savaş yıllarında sayıca çoğalmakla kalmayıp, daha fazla okuyucuya ulaştı. Rakamlara bakıldığında; *Atsız Mecmua* ve *Orhun*'un 1000'er adet sattığı, buna karşılık; *Gök Börü*, *Tanrıdağ* ve *Türk Yurdu*'nun 3000'lere ulaştığı, ikinci dönem *Orhun*'un 1943-1944'te 3000'den 4000'e çıktığı, *Kopuz*'unda aynı şekilde 1939 yılında 3000 satarken; 1943 yılında 5000'e çıkarak, 1942-1944 yıllarının en çok okunan Türkçü dergi olan *Çınaraltı*'nin satışını yakaladığı görülür.

Bu artış dünyada cereyan eden savaş koşullarıyla ilgili olduğu kadar 1930'lu yıllardan itibaren yükselişe geçen radikal akımların Avrupa'nın birçok ülkesinde güçlenmesiyle de ilgilidir. Birinci Dünya Savaşı sonrası yaşanan iktisadi, siyasi, toplumsal krizler, otoriter ve totaliter bir havanın esmesine yol açtığı gibi diğer yandan modernleşmenin getirdiği sıkıntılar ve toplumsal çözülmenin yarattığı güvensizlik duygusu modernliğe karşı tepkiselliğe neden oldu. Daha makro ölçekten bakmak gerekirse; sanayileşme ve kentleşmenin yarattığı sosyolojik ve kültürel değişim, özellikle de şehirleşme yeni bir "kimlik" ve "ahlak" arayışı yaratmış, bu noktada söz konusu arayışlara çareler üretmek zaruri bir hal almıştır. Tam da böyle bir iklim içinde reaksiyoner hareketler, özellikle de Faşizm; Avrupa'da ekonomik olarak bunalmış, geleneksel değerlerini yitirmiş, yalnızlaşan ve köksüzleşen kitlelere "krizden" çıkış ve "yeniden doğuş" imkânı sunmaktadır. Başka bir açıdan faşizm; modernliğin ürettiği bir parçalanmışlığı ve bu parçalanmışlıktan korkuyu gidermenin bir yolu olarak formüle edilmiş bir ideoloji olarak da ortaya çıkar (Örs, 2008: 483). Adeta hızlı bir değişimden, modernleşmeden duyulan bir korkunun ürünüdür. Diğer yandan 1929 krizinin büyük ekonomik çöküntüye yol açması ve "orta sınıfın" iktisadi olarak "kaybetme duygusuna" sürüklenmesi de söz konusu reaksiyonu besleyen bir durum ortaya çıkarmıştır. Sonuç olarak; korku ve kaygılar öfke üretmiş, "öfke" milliyetçiliğin en fazla ihtiyaç duyduğu "öteki"nin yaratılmasını kolaylaştırmıştır.

Osmanlı Devleti'nin dağılma sürecinde özellikle de Balkan Savaşları ve Milli Mücadele döneminde milliyetçi bir söylem içinde genelleşen Batı'ya karşı "hınç", Cumhuriyet'in ilk yıllarında modernleşme hamlesiyle kısmen dizginlense de Batılılaşma karşıtı reaksiyoner unsurlar arasında her zaman kendini korudu. Söz konusu "hıncı" Batı karşısında kültürel ve teknolojik olarak geri kalmak, daha önemlisi geri kalmışlığı aşmak için Batılılaşmak zorunda olmak sürekli olarak

bilinçaltında beslenmiştir. Şerif Mardin’in de tespit ettiği gibi; “*Türkiye’de Batı’nın ideolojik görüşlerine erişemeyenlerin, ezildiklerine inananların, zamanımıza kadar devam ettiği hiç şüphe götürmeyen bir bürokratik aristokrasi tarafından ‘adam yerine’ konmadıklarını hissedenlerin, iman kaynağıdır*” (Mardin, 1992: 355). İlave olarak Isaah Berlin de bir toplumun bir egemenin tehdidiyle karşı karşıya kaldığında; genellikle kendi gerçek veya farazi erdemlerini patolojik bir şekilde abarttığını ve gururlu, mutlu ve başarmış öteki karşısında düşmanlık ve hınç duyduğunu belirtmektedir (Berlin, 2010: 58). Nitekim “Kinimiz dinimizdir” düsturuyla yola çıkan Atsız’a göre milli varlığı ayakta tutan unsurlardan biri, düşmanlara yani ırki olarak Türk olmayan herkese karşı “milli bir kin”di. Dolayısıyla “düşman” ve “nefret” vurgusu başlıca ötekileştirme unsuru olarak kullanılarak, “düşmanlara” karşı “milli kin” ulu bir his olarak görüldü ve milletlerin ilerlemesi ve yükselmesi “milli kin” üzerinden açıklandı (Tevetoğlu, 1943b: 1).

Milliyetçilik öncelikle kendisine ait olanı diğerlerinden, ayırmaya ve üstün tutmaya eğilimlidir. Milliyetçi yaklaşım, kendine özgü bir ulusun var olduğu varsayımına dayanır, bu ulusun çıkarlarını ve değerlerini diğer tüm çıkar ve değerlerden üstün görür. Böylece “millet”, sadakatin, bağlılığın, meşruiyetin biricik öznesi haline gelir. Bütün milliyetçi ideolojiler, özellikle vatandaşlık ve anayasal ilkelere sadakat bağının ötesinde açıkça veya zımnen bir kültürel kimliği çağırان yanlarıyla, özcü-fundamentalist bir zihniyeti temellendirirler. Özcü-fundamentalist kimlik tanımı milli cemaati tarihsel, dinsel, kültürel bir temelde biricikleştirip yücelttiği oranda, ırkçılığa özgü ayrımcı zihniyet kalıbı doğurur (Bora, 2009: 349). Böylece “evrenselci” yaklaşımlar “milli kimlik” için son derece sakıncalı hale gelmektedir. Dolayısıyla sosyalist hareketlerin enternasyonalist olmaları, milliyetçilik ile sosyalizmin birbirlerini dışlamalarına neden olmuştur. Evrenselciliğe karşı bir duruş sergileyen reaksiyoner sağcı hareketlerde; “kan”ın ve etnik kökenin kendilerini diğerlerinden ayırdığına ve üstün kıldığına inanılmaktadır. Türkçü-Turancılara göre; kan karışımı, bireycilik, kozmopolitlik, pasifizm bir milletin yıkılmasındaki başlıca faktörlerdir. Dolayısıyla *Yurt ve Dünya*, Türkçüleri hedef alarak “beynelmencilliğe hizmet eden” ve beşeriyetçiliği savunan bir yayın organı olarak ötekileştirilir (Orhon, 1944a: 1).

Aslında her siyasi hareket ve ideoloji kendisine ait ayırt edici özelliklere sahip olmak zorundadır. Kendi pozisyonunu bu özellikler üzerinde tarif eder ve tanımlar. Diğer yandan ise bu ayırt edici özelliklerini “öteki” üzerinden oluşturur. Chatterjee’ye göre Türkiye’nin de içinde yer aldığı Batı’nın kültürel ve siyasi hegemonyası altında olan toplumlarda milliyetçilik; “ötekinin” sosyo-kültürel egemenliğinden muzdarip bir entelijansiya tarafından ideoloji ve daha sonrasında ise siyasi bir hareket olarak icat edilir (Dieckhoof ve Jaffelot, 2010: 53). Bu süreçte entelijansiya “ötekinin” üstünlüğüne karşı yeniden diriltilmiş kendi geleneği içinden daha iyisini keşfeder. Böylece özgüvenini tamir eder. Özgüven tamiri ulusal kimliği tarihin ve medeniyetin “merkezine” yerleştirme şekline bürünür. Başka bir deyişle tarihsel geçmişlerinde siyasi ve askeri olarak “altın çağ” olan

entelektüel kuşaklar, genellikle içinde buldukları krizi aşmanın yolunun “yeniden doğuş” olduğuna inanmışlardır. Ayrıca “altın çağ” icadı başka bir deyişle “kaynağa geri dönüş” tarihin yeniden yorumlanmasını da zorunlu kılmaktadır. Bundan dolayı toplumu harekete geçirmek için “geçmiş” üzerinde “mitler” üretmek gerekir, bu “mitlerin” gücü ve etkisi ise rasyonel olmalarından daha ziyade duygusal olmalarında yatmaktadır. Bütün bunların etkisi altında “Tarih” bir yandan “biz” olanın yaratılması ve sınırlarının çizilmesi, öte yandan da “biz” olanın “öteki” üzerinden işaretlenmesidir. Dolayısıyla “biz” dışında kalan farklılıklara sahip içerde ve dışarıdaki bütün unsurlar kimliğin önündeki engellere dönüşerek ötekileştirilir. “Öteki”, duruma göre, bazen farklı milletler, bazen dinsel gruplar, bazen de farklı ideolojiler olur. Türkiye örneğinde de olduğu gibi milliyetçi reaksiyoner hareketlere meşruiyet ve dinamizm sağlayan, varlık kazandıran “öteki” genellikle “komünizm” olmuştur. Milliyetçi hareketler; sosyalizmi “mutlak kötülüğün” temsilcisi, dış mihraklar tarafından kontrol edilen ve yönetilen, gerçek amacını kamufle etmiş bir hareket olarak görür ve öyle sunar. Solu bir tehdit olarak görmek “milliyetçi” olmanın ön koşulu haline gelir ve ardından da ahlak dışı, topluma aykırı ve yabancı ne varsa hepsi solcularla ilişkilendirilir.

Türkçü ve Turancı yayınlarda komünizm ve sol karşıtlığı önemli bir yer teşkil etmekteydi. Neredeyse her türden farklılık “komünistlik” kategorisine sokularak suçlama ve hakarete maruz kalmıştır. Komünizm düşmanlığı ideolojik nedenlere dayandığı gibi aslında daha çok Sovyetler Birliği ile ilgilidir. Komünizm, Sovyet yayılcılığına ait bir ideoloji olarak görülmüş, “moskofçuluk” olarak sunulmuştur. Bedriye Atsız, Nihal Atsız’ın solculuğa ve komünizme tepkisini düşünsel nedenlerden daha ziyade “Türklüğün baş düşmanı” olarak gördüğü Sovyet yönetimine karşı olmasına dayandırır (Özdoğan, 2001: 183). Türk milliyetçiliğinin Ruslara karşı tepki olarak ortaya çıktığı ve geliştiği, milliyetçi unsurların Sovyet yönetimi tarafından mağlup edilip topraklarından uzaklaştırıldığı ve Sovyetler Birliği’nin Türki unsurlar üzerinde egemenlik kurduğu düşünüldüğünde, Ruslara karşı oluşan “nefretin” boyutları dahi iyi anlaşılır. Reha Oğuz Türkkan; “*istihsalde, istihlakte, mallarda, parada, evde ve kadında müsavat*” olarak tanımladığı komünizme olan karşıtlığını anti-semitizmle de birleştirmektedir. Dolayısıyla onun için komünizm bir Yahudi üründür, bizdeki komünistlerde araştırıldığında neredeyse tamamının Selanik dönmesi olduğu ortaya çıkacaktır (Önen, 2008: 366).

Bozkurt dergisinde yayınlanan bir makale bu konuda verilebilecek en iyi örneklerden birini oluşturmaktadır. Makalede “komünistler”; içinde buldukları cemiyetin hükümetine, ırkına, kültürüne, dinine, ahlakına, tarihine ve istiklaline düşman kişiler olarak gösterilir. Bunun yanında komünistlerin beynelmilelci görünmelerine, bütün milletlerin dost olup birleşmelerini istemelerine rağmen içinde buldukları cemiyete yabancı, düşman ayrı bir kitle teşkil ettikleri vurgulanır. Her şeye iktisadi gözle bakmalarına rağmen faydalı hiçbir iş yapmadan geçimlerini sağladıkları hatırlatılır. Ortaya attıkları fikirlerin ise şaşılacak derecede “boş” ve “kof” olduğu belirtildikten sonra “komünist” olduklarının işareti olarak

ise burjuva, kapitalizm, işçi sınıfı gibi kelimeleri kullanmaları gösterilir. Ardından bir insanı komünist olmaya sevk eden sebepler arasında; içinde yaşadıkları cemiyete düşman olmaları ve soyca karışık olmaları gösterilir. Hatta millet sevgisinden mahrum olmaları cemiyet içinde bir köklerinin olmamaları ile ilişkilendirilir. Komünistler içinde ahlak bozukluğunun hiçbir nevinin ve derecesinin ehemmiyetinin olmadığı söylenir. Komünistlerin karakter olarak tembel ve iradesiz kişiler oldukları iddia edilir. Birçok kimseler için ise komünist olmanın ilk cazibesini, profesyonel komünistlerce hariçten verilen para teşkil etmektedir. Hakiki cemiyet hayatının çalışmayı ve başarmayı gerektirmesi, komünistleri cemiyet hayatından ürkütmektedir. *“Hâlbuki tembel ve iradesiz olanlar kendilerini mücadelede ezilmekten kurtaracak, yani mücadeleye girmekten kurtaracak, her fikir’i derhal kaparlar, bu gibilere komünistlik biçilmiş kaftandır...”* Bunun yanında bir komünistin her türlü gayri tabii ve ahlaka aykırı cinsi dalaletleri mazur ve tabii görmesi, komünistlerde “ar” ve “haya” perdesinin yırtık olması, zevk ve şehvetine fazla düşkün olan bazı kimselere komünistliği çok cazip göstermektedir. Kendini komünizme kaptıranlar, daimi bir hiçlik ve gayesizlik içinde hayatlarına bir parça zevk katmak için içkiye ve eroine yönelmektedir. (Rasin, 1944: 140-141). Yazara göre; komünistlerin amaçlarından biri de kendinde olmayan şeyin ıstırabını dindirmek için o şeyi mahvetmek, başka herkeste yok etmek ve herkesi kendi seviyesine indirmektir. Bu hissini neticesi olarak fakirlerin tutup zenginlerin malını zapt etmeleri komünistliğin esası olmuştur. Dolayısıyla komünistlerin kendinde olmadığı için savaş açtıkları; milliyet ve milliyetçilik, temiz soy ve ırkçılık, savaş, savaşçılık, içtimai nizam, çalışma mahsulü olarak elde edilen servet, devlet mefhumu, her türlü tarihi kıymet ve hatıra, aile, namus ve şeref, insani yükselten ve kıymetlendiren her şey başta gelmektedir. Komünizm, “insanın mikroplaşması” olarak tarif edildikten sonra, bir vücudun sıhhat içinde yaşamak için nasıl mikropları temizlemeye mecbursa, bir cemiyette içinde yaşayan komünistleri temizlemeye mecbur olduğu hatırlatılmıştır (Rasin, 1944: 140-141).

Özellikle 1943 yılından itibaren “komünizme” ve “komünistlere” yönelik kampanyalar yürütülüp, genellikle Türkçü ve Turancı düşünceye eleştirel yaklaşan bütün unsurlara karşı neredeyse topyekûn bir mücadeleye girişilir. Bir tür “hesaplaşmaya” yol açan bu süreç, 1943 yılının ilkbahar aylarında TKP’nin kontrolünde Faris Erkman imzalı *“En Büyük Tehlike Milli Türk Davasına Aykırı Bir Cereyanın İcyüzü”* adlı bir broşürün yayımlanmasıyla ilgidir (Erkman, 2002). Broşürde; Türkçü-Turancı mecmualara dikkat çekilerek, Cumhuriyet kanunlarını hiçe sayarak hükümetin dış siyasetine aykırı hareket ettikleri son derece sert bir dille belirtilir: *“Bu Pan-Türkist, Turancı, ırkçı Türkçü kuklalar iplerini tutan yabancı ellerin istediği oyunları onların istediği gibi oynamaktadırlar. Gayelerinin milli olduğunu istedikleri kadar iddia etsinler, bu hareketin ustaca idare edilen manivelası yabancı ellerdedir. Yabancı bir istila politikasının birer çığırkanı olan bu adamlardan memleketimiz ve yurdumuz için zararda başka ne beklenebilir?”*. Ardından da yayılmacı bir amaç taşıdığı iddia edilen bu akımın, sözcülüğünü yapan

yayın organlarının propaganda faaliyetlerinin tehlikeli boyutlara ulaştığı belirtir. Özellikle Nihal Atsız, Reha Oğuz Türkan, Yusuf Ziya Ortaç, Orhan Seyfi Orhon ve Emir Erkilet gibi isimler ile *Bozkurt*, *Gök-Börü*, *Çınaraltı* ve *Ergenekon* gibi dergiler; Pantürkist amaçlarla Atatürk'ün belirlediği Türk dış politikasının ilkelerini çiğneyerek Türkiye'yi maceraya sürüklemekle suçlanır.

Kısa bir süre sonra broşürde adı geçen kişiler hemen cevap niteliğinde karşı broşürler yazmıştır. Reha Oğuz Türkan "*Solcular ve Kızıklar*", F. Oğuzkan ile Z. İlhan "*Asıl Tehlike*" ve Nihal Atsız tarafından yazılan "*En Sinsi Tehlike*" adlı broşürler Türkçü-Turancı kesimin tepkisini yansıtmıştır. Yanıtları Erkman'ın suçlamalarını reddetmekten çok, "kızıl tehlikenin" temsilcileri olan yazar ve gazetecilere yönelik bir iddianame niteliğindedir. Bu kişiler arasında Zekeriya Sertel, Sabiha Sertel, Nazım Hikmet, Sabahattin Ali, Behice Boran, Pertev Naili Boratav gibi isimlere yer verilmiştir.

Hesaplaşma sürecinde "sol ve komünist bir tehlike" ile ülkenin karşı karşıya kaldığı yönünde yazılar arttığı gibi "sol ve komünistleri" somutlaştırıp işaret etme çabaları da sistematik bir hal alır. Ankara çevresine yönelik "solculuk ve komünistlik" suçlamalarının başını Peyami Sefa'nın çektiği söylenebilir: "*Dostlarım bana Ankara'da çıkan bir mecmuanın sayılarını gösterdiler. Bugüne kadar dikkatimden kaçan bazı yazıları okudum. Her sayfası kesildikçe, bu mecmuayı çıkarılanların kafası, ortasından bıçakla yarılan bir karpuz gibi rengini açığa vuruyordu: Kıp kızıl...*" (Safa, 1943: 1). Peyami Sefa, derginin Nazım Hikmet'i Türkiye'nin en büyük şairlerinden biri olarak ilan etmesini komünist olduğunun kanıtı olarak gösterir. Peyami Safa'ya göre derginin üç elebaşısı Dil, Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde kürsü sahibi birer doçenti ve bu kişilerin ellerine, gençliğin sıcak balmumu gibi dışarıdan verilecek her şekli kabule hazır, yumuşak zekâları teslim edilmişti. Sonuç olarak Safa'nın yazısı son derece etkili olmuş ve birçok Türkçü dergi tarafından alıntılanmıştır.

Çığır dergisi "*Bu sayfa açık veya gizli olarak bu millet ve vatan menfaatlerine aykırı hareket edenlerle uğraşmak için açılmıştır*" diyerek Peyami Safa'nın açtığı yoldan gider. *Yurt ve Dünya* dergisinden yapılan alıntılarla mecmuanın millet ve vatan aleyhine yayın yaptığı ispata çalışılır. Özellikle üzerinde durulan konu Varlık Vergisi'dir. Türkiye'deki gayrimüslimlerin ekonomik, siyasal ve kültürel konumları, Türkçü-Turancı unsurlar açısından bir huzursuzluk kaynağı olmuştur. Dergiye göre; gayri-Türk unsurların ülke ekonomisinde yer almaları aynı zamanda ahlaki bir bozulmanın da işareti olarak kabul edilir. Dolayısıyla Varlık Vergisi büyük bir inkılap olarak görülmekte, bu inkılap sonunda doğacak olan "Türk İktisadi ve Türk piyasası" uğrunda payına düşen fedakârlığı herkes sevinçle kabul etmeye davet edilmekteydi. Türkler; cephelerde kanını dökerken, sınırlarda bekçilik ederken ve devlet teşkilatını işletmek için alın teri dökerken boş kalan ticaret "*koynunda ekmeğiyle, canıyla, kanyla beslediği azlıkların eline*" geçmişti. Nitekim azınlıkların şikâyet etmeye hiç

hakları yoktu. Hükümetin adil kararı onları Türk halkının kabaran buğzundan ve felaketten kurtarmaktaydı (Kurtuluş, 1943: 5).

Bu yaklaşıma karşılık Varlık Vergisi uygulaması *Yurt ve Dünya* dergisinde; “*Son zamanlarda ihtikâr ve vurgunculuk gibi hadiselerin günahını Moizlerin, Agopların, Hristoların omuzlarına yükleyerek meselenin halledildiğini sanıyorlar... Bütün sosyal bozuklukları, tıpkı bazı faşist memleketlerde olduğu gibi, Yahudi'nin sırtına yükleyerek, halletmek gayretini güdenler halkın en gerekli gıdalarından olan buğday, pirinç, zeytinyağı ve saire üzerinden yüzde beş yüz ihtikâr yapanların ve bu yüzden Milli Korunma Mahkemeleri'nin listelerini dolduranların büyük kısmının adıyla Türk olmadıklarını kime inandırabilir...*” ifadeleriyle eleştirilir (Cemgil, 1943: 424-427). Varlık Vergisi'ne karşı yapılan bu eleştiriye Nisan 1943'te yayınlanan *Çığır*'da şu sözlerle karşılık verilir: “*Türk köylüsünün ve Türk müstahsilini; bir kelime ile Türk'ü Moizlerle, Agoplarla, Hristolarla kıyaslanmayacak kadar aşağı gören ve ahlaksızlıkla damgalamak isteyen bu adi sözleri bir millet düşmanından başka kim söyleyebilir?*”. Yazının devamında söz konusu mecmuayı çıkaranların Ankara'da vazifeli öğretmen ve doçentler oldukları bir kez daha hatırlatılır. Ardından *Yurt ve Dünya*'nın yukarıdaki suçlamalara cevap vermesi üzerine iki dergi arasında polemik devam etmiş, Ağustos 1943'te *Çığır* tarafından *Yurt ve Dünya*'ya “kıpkızıl” damgası vurulmuştur: “*Siz komünist misiniz değil misiniz ve insanîyet perdesi altında komünizm propagandası yapmıyor musunuz? Türk rejimine ve Türk'e aleyhtarlık ederek bu telkini tamime çalışmıyor musunuz?*”⁶.

Bozkurt dergisi Ankara çevresini “Solcu Sapıklar” gibi son derece ağır bir ifadeyle suçladıktan sonra konuyu Dil-Tarih hocalarının “gayri-Türk”, “devşirme soyundan” geldiklerine getirmiştir. “*Kültürlerini yabancı okullardan toplamış, tahsillerini Amerikalarda yapmışlardır. Fakat Türkiye'ye döndüklerinde bu memleketin şartlarını ve hususiyetlerini öğrenmek zahmetine katlanmamışlardır... Daima gafletimizden istifade ederek, bir Türk üniversitesinde asistan doçent gibi mevkiler kapmış, yarım yamalak Amerikan kültürleriyle Türk talebelerine ders vermeye başlamışlardır*” (Bozkurt, 1943: 22-23). Görüldüğü gibi Dil-Tarih hocalarının “üniversite öğrencilerini zehirledikleri” iddiası 1943 yılında da devamlı olarak işlenen bir mevzudur. “Komünist” olmalarına rağmen hâlâ nasıl olup da DTCF'nde ders verebilmektedirler.

Necdet Sancar “Türk'ün ve Türk milliyetçiliğinin” en büyük düşmanı olarak “komünizm” ve “solcuları” gösterdikten sonra; “*Bizim koynumuzda yaşamakta, daha doğrusu biz onu koynumuzda beslemekteyiz... Türklüğümüzü yok etmeye çalışan bu düşmanlarımızı, biz, profesör veya doçent olarak*

⁶ Ankara çevresini “komünist” ve “sol” olarak etiketleyenlerin başında Orhan Seyfi Orhon gelmektedir. Örneğin “Propagandacılar” başlıklı makalesinde; “*memleket havasını bulandırmaya çalışan solcu propaganda*” diyerek *Tan* gazetesi ile *Yurt ve Dünya* dergisinin fotoğraflarını kullanarak görsel olarak da teşhir etme yoluna başvurur (Orhon, 1944c: 12).

üniversitelerimizde, öğretmen olarak okullarımızda, gazeteci veya dergi sahibi olarak basım evlerimizde, romancı veya şair olarak edebiyatımızda... Evet, yılanı koynumuzda besliyoruz. O yılan ki tek maksadı, bütün gayesi kendisini sütle besleyeni boğmaktan ibaret...” olarak görür (Sancar, 1944a: 9). Sancar’a göre; Türklüğün bu “kahpe düşmanlarının” devlet yumruğuyla ezilecekleri güne kadar, Türk varlığını korumak vazifesi Türk aydınlarına, Türk gençlerine ve ‘Türk’ denildiği zaman gönlü yerinden oynayan bütün Türklere düşmektedir. Türk genci ve gönlü “Türklük” sevgisinden taşıp kabaran her Türk elindeki bütün imkânları kullanarak bu “koynumuzda beslediğimiz yılanın” kafasını ezmeğe uğraşmaz, onun zehirlerini akıtmasına karşı omuz silmekten başka bir şey yapmazsa, Tanrının bize en büyük ihsanı olan Türklüğümüz toprak ananın üzerimizdeki hakkı, insanlığımız, yediğimiz, içtiğiniz, kalıbımız, kıyafetimiz, kısacası her şey bize yüz bin kere haram olacaktır (Sancar, 1944b: 84). Dolayısıyla Türkçülüğün siyasallaşmasında ana ideolojik eksen olarak anti-komünizmin işlev gördüğü bir ortamda; “Ankara çevresi” “solculuk ve komünistlik” üst başlığı altında savaş karşıtlığı, beşeriyetçilik, kozmopolitlik, köksüzlük, makine aşığı, ileri fikir şampiyonu, materyalist olma, her şeye iktisadi gözle bakma vb. suçlamalara maruz kalarak ötekileştirilip hedef haline getirilmiştir.

SONUÇ

1943 yılından itibaren Ankara çevresi ile Türkçü-Turancılar arasından yayın organları üzerinden başlayan “hesaplaşma”, hükümet tarafından özellikle Türkiye’nin dış politikası açısından “sakıncalı” görülmüş olmalı ki müdahale yoluna başvuruldu. Bu tarihten itibaren Alman ordularının Moskova önlerinde başarısız olacağına anlaşılması, Alman işgalinin sonlandırılmasıyla ilgili belirsizlik ve ardından Rus ordularının karşı saldırıya geçmesi, Türkiye açısından dengelerin yeniden kurulması anlamına geliyordu. Bu “belirsizlik” sürecinde, iç politikada sağcı ve solcu olarak görülen unsurların “çatışması” belli riskler barındırıyordu. Bu nedenle hükümet, Türkçü-Turancı ve komünist olarak gördüğü unsurlara karşı harekete geçti. TKP’ye yönelik tevkifat sırasında DTCF öğrencilerinden Nabi Dinçer, Asım Akşar, Nezih Fıratlı ve Sefer Aytekin ile birlikte Muzaffer Şerif Başoğlu da ilgileri bulunduğu gerekçesiyle tutuklanır. Şerif, bir aya yakın süre gözaltında tutulduktan sonra Türkiye’yi terk eder. Bu tutuklamalardan hemen önce, 1944 yılı Ocak ayında DTCF’ndeki siyasi ikilik iddiaları üzerine tahkikat açılır. Tahkikat sonucunda Maarif Vekâleti müfettişleri olan Osman Pınarlı ve Besim Kadırgan hazırladıkları raporla hocalara, “komünist” damgasını yapıştırmayı uygun görmediklerini söyleyip, ancak Boran, Boratav, Başoğlu ve Berkes’in fakülte içi ve dışındaki yayınlarıyla, öğrencilerle olan temaslarının yakından takibini önerirler. Ayrıca Maarif Vekilli Hasan Ali Yücel yayımladığı genelge ile eğitim bakanlığı mensuplarının siyasetle uğraşmalarının da yasak olduğunu Dil-Tarih hocalarına hatırlatır. Bundan sonra ise DTCF’nin Türk öğretim üyeleri, bu genelgeyi referans göstererek Anayasa ve parti prensiplerine

bağlılıklarını ifade eden bir bildiri yayımlar⁷. Aynı günlerde Basın ve Yayın Umum Müdürü Selim Sarper imzasıyla Başvekillik makamına sunulan ve olası kapatma kararına gerekçe hazırlamak amacıyla aceleyle hazırlandığı her halinden belli olan raporda “*öteden beri koyu komünizme yakın bir temayül gösteren Adımlar mecmuası, 10’uncu sayısında nazarı dikkati çekecek kadar geniş bir şekilde bu hareketini açığa vurmaktadır*” ifadeleri yer alır. Devamında ise Behice Boran, Muzaffer Şerif Başoğlu, Münir Belen ve Halil Aytekin yazılarından alıntılar yapılarak “komünistlik” iddiası kanıtlanmaya çalışılır (BCA, 30.10.0.0.85.561.8).

Diğer yandan Nihal Atsız-Sabahattin Ali Davası’nın başlangıcı kabul edilen, aynı zamanda Irkçılık-Turancılık Davası’na giden sürece neden olan Nihal Atsız’ın Başbakan’a yazdığı açık mektuplardan sonra Hasan Ali Yücel’in üzerindeki baskı daha da artmıştır. Yücel, bizzat yönettiği bir fakülte genel kurulunda Boratav, Başoğlu, Boran ve Berkes’i *Yurt ve Dünya* ile *Adımlar* dergilerini kapatmaları konusunda uyarır⁸. Daha sonra Hasan Ali Yücel, iki derginin de kapatılmasını Başvekalet’e teklif eder. Bakanlar Kurulu da 16 Mayıs 1944’te her iki dergiyi de Matbuat Kanunu’nun 50. maddesine göre göre resmen kapatır (BCA, 30.18.1.2.105.31.8). Bu arada savaş sonucu ortaya çıkan koşullar Türkiye’yi çok partili bir siyasal hayata taşır. Serteller’in yönetimindeki Tan gazetesi, Celal Bayar önderliğinde kuruluş sürecinde olan yeni partinin basındaki sözcülüğünü üstlenir. Kurulacak partinin yeni bir yayın organına ihtiyacı olduğu anlaşıldığında, Serteller’in yönetimindeki “Görüşler” dergisi, böyle bir amacı karşılamak için yayın hayatına başlar. *Tan* gazetesi yayın kadrosu dışında, Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuad Köprülü, Behice Boran, Adnan Cemgil, Pertev Boratav, Niyazi Berkes’in dergiye yazı vaat edenler arasında isimleri duyurulur. Dergi 29 Kasım 1945’te yayın hayatına girer ve ilk sayıda Adnan Cemgil’in faşizm, Behice Boran’ın da zirai reform üzerine yazıları yayımlanır. Görüşler dergisinin çıkması, Tan Olayı’na giden süreci hızlandırmış ve *Tan* gazetesine yönelik baskından sonra bir daha yayınlanamamıştır. *Görüşler* dergisinin yazı kadrosunda Dil-Tarih hocalarının isimlerinin yer alması 13 Aralık 1945’te Dil-

⁷ Bildiriyi imzalayanlar isimler arasında Boran, Berkes ve Boratav’da yer alır. Muzaffer Şerif ise gözaltında olduğu için imzası yoktur.

⁸ Türkiye’deki “komünist tehlikeye” karşı Başbakanı göreve davet eden Nihal Atsız’ın 1 Mart 1944 tarihinde Orhun dergisinde yer alan “Başvekil Şükrü Saraçoğlu’na Açık Mektup”unda komünizmin “*Türk ırkının hususi yapısına*” aykırı olduğunu, komünistlerin de “*soysuz ve namert*” olduklarını ve “*mühim mevkilere*” geçip köşe başlarını tuttuğunu ileri sürülüyordu. Nihal Atsız bu konudaki sorumluluğun ise, Milli Eğitim Bakanı olan Hasan Ali Yücel’e ait olduğunu söyleyip, Bakanı komünistleri korumakla itham etmiştir. Mektupta, komünist olarak Ankara Devlet Konservatuvarı öğretmenlerinden Sabahattin Ali, Ankara Üniversitesi Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi’nde görevli Doçent Pertev Naili Boratav, İstanbul Üniversitesi Pedagoji Enstitüsü’nde görevli Sadrettin Celal Antel, Ahmet Cevat Emre, Ankara Üniversitesi Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi’nde görevli bazı başka doçentlerin de adı veriliyordu. Atsız’ın, başvekillen isteği bütün komünistlerin görevden alınması ve Milli Eğitim Bakanı’nın istifasıydı.

Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dekanı Enver Ziya Karal tarafından, bakanlığa gizli raporla bildirilir⁹. Bunun üzerine Milli Eğitim Bakanlığı, Profesör ve öğretmenlerin siyasi yazı yazamayacaklarına dair bir genelge yayımlar ve Dil-Tarih hocalarını bakanlık emrine alır. Boran, Boratav ve Berkes, Bakanlık emrine alındıktan sonra haklarında soruşturma başlatılır. Dil-Tarih hocalarının Danıştay'a iptal davası açmaları sonucunda haklarındaki işlem iptal edilir ve görevlerine geri dönerler.

İkinci Dünya Savaşı sonunda Türkiye, Sovyet talepleri ile karşı karşıya kalınca hükümete ve kamuoyuna “antikomünist bir histeri” egemen olur. Bu histerinin etkisiyle içeride sol ve komünizmle ilişkilendirilenlere karşı bir “cadı avı” başlatılır. Doğal olarak bütün bunlardan Ankara çevresi de payına düşeni fazlasıyla alır. İçişleri Bakanı Sökmensüer'in Yücel-Öner Davası'nı doğuran Meclis'teki konuşması aynı zamanda Dil-Tarih hocalarına yönelik bir saldırının başlamasına da neden olur. Şefik Hüsnü'nün evinde ele geçirildiği iddia edilen bir rapora dayanarak İçişleri Bakanı *Yurt ve Dünya* ile *Adımlar*'ı TKP'nin yayın organı olarak niteler. Bu konuşmanın etkisiyle 1 Mart 1947'de 67 öğrenci Milli Eğitim ve İçişleri Bakanlıklarına başvurarak Boratav ve Boran'ın üniversiteden çıkarılmalarını ister. Ardından Boratav'ın DTCF'deki konferansı öğrenciler tarafından basılır, göstericiler “kahrolsun komünistler” diye bağırır. Gösterilerin de etkisiyle hocalar hakkında “üniversite kürsüsünde yabancı ideolojileri yayarak Türk gençliğine zehir saçmak isnadıyla” soruşturma açılır. 3 Mayıs 1948'de Milli Eğitim Komisyonu'nun hazırladığı rapor doğrultusunda DTCF'de görevli üç öğretim üyesi “zararlı telkinler verdikleri” anlaşıldığından yeni öğretim üyelerine yer sağlamak için “halen bu derslere tahsis edilmiş olan kadroların ve bu kadrolarla yapılmakta olan hizmetlerin kaldırılmasına” karar verilir (Çetik, 1998: 27).

Sonuç olarak şunu da belirtmek gerekir ki Dil-Tarih hocalarının fakülteden atılmaları sadece siyasi yönüyle ele alınmamalıdır. Asıl üzerinde durulması gereken öğretim görevlilerinin temsil ettiği bilimsel zihniyetin darbe almasıdır. Bundan en fazla zararlı çıkan alan ise sosyal bilimler olmuştur. DTCF'den tasfiye edilenler ancak yurt dışına çıkarak akademik çalışmalarına devam etme şansı bulmuşlardır. Muzaffer Şerif Başoğlu fakülteden tasfiyesini beklemeden ABD'ye gitmiş ve akademik kariyerine orada devam etmiştir. Bugün Amerika'da sosyal bilimler alanında ekol olmuş isimlerden biridir. Niyazi Berkes ve Pertev Naili

⁹ Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dekanı Enver Ziya Karal, Yüksek Öğrenim Genel Müdürlüğüne, 13 Aralık 1945 günü şu raporu yazmıştır: “İstanbul'da yayınlanan ve haftalık siyasi mecmua olduğunu ilk sahifesinde açıklayan bir derginin kapağında yazı yardımı vaad edenler başlığı altında fakültemizden Doçent Behice Boran, Doçent Pertev Boratav, Doçent Niyazi Berkes ve ilmi Yardımcı Mediha Berkes'in isimleri görülmüştür. Politika eğilimi ilmi düşüncesiyle uzlaşma kabul etmeyecek karakterde olan bu dergiye Behice Boran ve Petev Boratav'ın ihtisaslarıyla ilgili de olsa yazı göndermeleri, Niyazi Berkes'in yazı vaad etmesini(...) akademik kariyer düşünce ve çalışmalarına aykırı gördüğümü ve adı geçenlerin bu hareketleriyle fakülte içindeki durumlarının göz önüne alınması gerektiğini saygılarımla arz ederim” (Mumcu, 1993b: 99-100).

Boratav da ancak yurt dışına çıkarak çalışmalarına devam edebilmişlerdir. Behice Boran ise siyasal mücadeleye ağırlık vererek, Türk solunun en önemli isimlerinden biri olmuştur. Diğer yandan Hilmi Ziya Ülken, Dil-Tarih hocalarını da içeren karalama kampanyasının memleketin fikir seviyesini alçaltan bir işlevi olduğunu düşünmektedir (Kayalı, 2001: 191). Kemal Karpat'ın deyimleriyle hocalara yönelik bu “kültürel irtica” daha sonraki süreçte komünizmle suçlanma korkusuna neden olacak, birçok kimse düşüncelerini ve yazılarını rötuşlamak zorunda kalacak ve yaratıcı politik düşünce uzun müddet felce uğrayacaktır (Karpat, 1996: 456). Bir başka deyişle bu yüzden düşünce ve kültür hayatı 1960'lara kadar neredeyse donacaktır.

KAYNAKÇA

Akar, A. (1989). *Bir kuşağın son temsilcileri eski tüfek sosyalistler*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Akansel, M. H. (1942). Yabancı kan ve devletlerin batması. *Tanrıdağ*. 8: 5-8.

Atılgan, G. (2008). Behice Boran, M. Gültekingil (Der.) *Modern Türkiye'de siyasal düşünce*. 8: İçinde 436-477. İstanbul: İletişim Yayınları.

Bakırezer, G. (2008). Nihal Atsız. T. Bora (Der.) *Modern Türkiye'de siyasal düşünce*. 4: İçinde 352-357. İstanbul: İletişim Yayınları.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Bakanlar Kurulu Kataloğu

Başoğlu, M. Ş. (1943a). İlimde gelişmemizin reel şartları. *Adımlar*. 6: 177-181.

Başoğlu, M. Ş. (1943b). Psikoloji karşında ırkçılık. *Yurt ve Dünya*. 25: 7-14.

Belli, M. (2000). *İnsanlar tanıdım*. İstanbul: Doğan Kitap Yayınları.

Berlin, I. (1990). The Bent Twig. H. Hardy (ed.), *The crooked timber of humanity, Londra, John murray*, Akt. *Milliyetçiliği yeniden düşünmek*. Dieckhoof, A.- Jaffelot, C. (2010). Çev. Çetinkasap, D. İstanbul: İletişim Yayınları.

Bekata, H. O. (1940). Köylerimiz ve köycülüklerimiz. *Çığır*. 86: 4-13.

Berkes, N. (1941a). Köy nüfusu. *Yurt ve Dünya*. 4: 16-23.

Berkes, N. (1941b). Ziya Gökalp'in sosyolojisi. *Yurt ve Dünya*. 1: 277-292.

Berkes, N. (1942). Irk ve ırkçılık. *Yurt ve Dünya*. 24: 438-442.

- Berkes, N. (1943). (1943). Kitaplar ırk psikolojisi. *Yurt ve Dünya*, 29: 176-177.
- Berkes, N. (1944) “Darwinizm karşısında ileri geri düşüncüler”, *Yurt ve Dünya*, 39: 90-95.
- Berkes, N. (1997). *Unutulan yıllar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Berkes, M. (1942). Milletler birbirlerini nasıl görüyorlar?. *Yurt ve Dünya*, 13: 2-7.
- Berkes, M. (1943). Irk ve medeniyet. *Yurt ve Dünya*, 36: 473-478.
- Bora, T.- Can, K. (1994). *Devlet ocak dergâh*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Boran, B. (1941). Şehir ve şehirleşme davası. *Yurt ve Dünya*. 3: 25-34.
- Boran, B. (1943). Değişme halinde köylerimiz. *Adımlar*. 4: 124-127.
- Bozkurt, O. (1943). Solcu sapıklara bozkurt cevabı!. *Gök-Börü*, 5: 22-23.
- Cemgil, A. (1942). İçyüzleri (olduğu gibi). *Yurt ve Dünya*. 22-23: 395-399.
- Cemgil, A. (1943). Cumhuriyet rejiminde milliyetçilik ve inkılapçılık. *Yurt ve Dünya*, 35: 424-427.
- Çetik, M. (2007). Muzaffer Şerif karanlık odada: Türkiye yılları. Batur, S. ve Aslıtürk, E. (Der.) *Muzaffer Şerif'e armağan*: İçinde 23-55. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çetik, M. (1998). *Üniversitede cadı kazanı 1948 DTCTF tasfiyesi ve Pertev Naili Boratav'ın müdafası*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Çığır. (1941)100.
- Doğan, A. (2012). *Osmanlı aydınları ve sosyal darwinizm*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Ertekin, O. (2008). Cumhuriyet Döneminde Türkçülüğün Çatallanan Yolları. T. Bora (Der.) *Modern Türkiye'de siyasal düşünce*. 4: İçinde 345-388. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Galatı Rüyet. (1941) *Yurt ve Dünya*. 6.
- Gevrek, M. A. (1994). *Yurt ve Dünya (1941-1944)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- İleri, R. N. (2003) *Kırklı yıllar-2 1944 TKP davası*. İstanbul: Tüstav Yayınları.
- İleri, R. N. (2006) *Kırklı yıllar-5 Kazım Alöç 'işfa ediyorum' Türkiye'de komünizm ve ırkçılık*. İstanbul: Tüstav Yayınları.

Karaömerlioğlu, A. (2009). Türkiye’de köycülük. A. İnel (Der.) *Modern Türkiye’de siyasal düşünce*. 2: içinde 284- 298. İstanbul: İletişim Yayınları.

Karaömerlioğlu, A. (2006). *Orada bir köy var uzakta erken cumhuriyet döneminde köycü söylem*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Karpat, K. (2010). *Türk demokrasi tarihi*. İstanbul. Timaş Yayınları.

Kayalı, K. (2001). *Türk düşünce dünyasında yol izleri*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Kırklı yıllar-1: En büyük tehlike Faris Erkman. (2002). İstanbul: Tüstav Yayınları.

Kurtuluş, R. (1943). Büyük bir inkılap varlık vergisi. *Gök-Börü*, 5: 11.

Mardin, Ş. (1992). Türkiye’de ırkçılık. *Türk Modernleşmesi, (Makaleler-4)*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Mazower, M. (2003). *Karanlık kıta Avrupa’nın 20. yüzyılı*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Mumcu, U. (1993a). *Bir uzun yürüyüş*. İstanbul: Tekin Yayınları.

Mumcu, U. (1993b). *40’ların cadı kazanı*, İstanbul: Tekin Yayınları.

Nur, R. (1941). Türk nasyonalizmi. *Tanrıdağ*. 1: 4-6.

Oran, B. (1969). “İç ve dış politika açısından II. Dünya Savaşı’nda Türkiye’de siyasal hayat ve sağ-sol akımlar”. *A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*. 3: 227-277.

Orhon, O. S. (1944a). Kimdir görmek istiyoruz. *Çınaraltı*, 120: 1.

Orhon, O. S. (1944b). Türk aristokrasisi. *Çınaraltı*. 124: 1.

Orhon, O. S. (1944c). Propagandacılar. *Çınaraltı*, 132: 12-15.

Önen, N. (2008). Reha Oğuz Türkkkan. T. Bora (Der.) *Modern Türkiye’de siyasal düşünce*. 4: İçinde 362-369. İstanbul: İletişim Yayınları.

Örs. H. B. (2008). Faşizm: Modernitenin Karanlık Yüzü. H. Birsen Örs (Der). *19. yüzyıldan 20. yüzyıla modern siyasal ideolojiler: içinde 477-509*. İstanbul. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Özdoğan. G. G. (2001). *Turan’dan Bozkurt’a tek parti döneminde Türkçülük (1931-1946)*. İstanbul. İletişim Yayınları.

Öztan, G. G. (2006). Türk milliyetçiliğinde taşra fetişizmi ve toplumsal cinsiyet. *Doğu-Batı*. 38: 77-92. Ankara.

Rasin, İ. (1941). İnsaniyetçilik. *Bozkurt*. 10: 232-235.

Rasin, İ. (1944). Komünistler. *Bozkurt*. 6: 140-141.

- Reich, W. (1975). *Faşizmin kitle ruhu anlayışı*. İstanbul: Payel Yayınları.
- Safa, P. (01-07-1943). Mecmuanın rengi ve hedefi. *Tasviri Efkar*.
- Sancar, N. (1942a). Türk, ordu ve savaş. *Tanrıdağ*. 3: 8-9.
- Sancar, N. (1942b). Zararlı neşriyat. *Çınaraltı*. 40: 12.
- Sancar, N. (1944a). Türk'ün ve Türk milliyetçiliğinin düşmanları. *Kopuz*, 1: 8-9.
- Sancar, N. (1944b). Komünistler. *Kopuz*. 4: 84-85.
- Sayılgan, A. (1976). *Türkiye'de sol hareketler*. İstanbul: Otağ Yayınları.
- Sertel, S. (1982). *Roman gibi*. İstanbul: Belge Yayınları.
- Sertel, Z. (2000). *Hatırladıklarım*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Somersan, S. (2004). *Sosyal bilimlerde etnisite ve ırk*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Tevetoğlu, F. (1943a). Amacımız: Türke fayda. *Kopuz*. 1: 1.
- Tevetoğlu, F. (1943b). Milli kin. *Kopuz*, 2: 1.
- Tunçay, M. (1992). *Türkiye'de sol akımlar-II*. İstanbul: Bds Yayınları.
- Türkali, V. (2001). *Komünist*. İstanbul: Gendaş Yayınları.
- Türklük bekliyor. (1941). *Bozkurt*. 11: 1.
- Türkkan, R. O. (1939). Va-Nü'nün hezeyanları. *Bozkurt*. 3: 71-72.
- Türkkan, R. O. (1942). Bozkurtçunun amentüsü. *Bozkurt*. 1: 6.
- Türkkan, R. O. (1943). Irk ve ırkçılık. *Gök-Börü*. 9: 4-5.
- Unaner, İ. (1943). En büyük tehlike nedir?. *Kopuz*. 4: 79-80.
- Unaner, İ. (1944). Varlığımızı tehdit eden tehlike. *Kopuz*. 12: 264-269.
- Üstel, F. (2014). *Türk ocakları*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Vedat Türkali ile güven üzerine, desantralizasyon belgeleri (tarih sohbetleri)*. (2000). İstanbul: Tüstav Yayınları.
- Yırcalı, S. (1941). Büyük köye doğru. *Yurt ve Dünya*. 2: 6-9.
- Zaruri bir cevap. (1941) *Çığır*. 102: 132-142.